

DINAMIKA KRETANJA KRIMINALITETA MALOLJETNIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 2000. DO 2020. GODINE

Neven Ricijaš

Sabina Mandić

Odsjek za poremećaje u ponašanju
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Lucija Lamešić

Nastavno-klinički centar
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

✉ E-mail: neven.ricijas@erf.unizg.hr

SAŽETAK

U ovom radu analizirane su kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika u Republici Hrvatskoj tijekom dvadesetjednogodišnjeg razdoblja (od 2000. do 2020. godine) radi stjecanja uvida u obujam i formalna kaznenopravna obilježja delinkventnog ponašanja maloljetnika tijekom analiziranja tog razdoblja. Temeljna je svrha rada dvojaka. S jedne strane želi se, što je moguće egzaktnije i sveobuhvatnije odgovoriti na pitanje je li službeni kriminalitet maloljetnika u porastu, padu ili stagnira, zbog čega je računana stopa kriminaliteta ukupno te posebno prema dominantnim glavama Kaznenog zakona. S druge strane, svrha je i ponuditi znanstvene i stručne pretpostavke, odnosno moguće odgovore za uočene dinamične promjene, zbog čega su dobiveni rezultati interpretirani u kontekstu relevantnih pravnih izmjena, širih strateških nacionalnih politika, ali i rezultata empirijskih znanstvenih studija o suvremenim oblicima rizičnog ponašanja mladih.

Korišteni su podatci Državnog zavoda za statistiku te baza podataka Eurostata o apsolutnom broju maloljetnika u Republici Hrvatskoj za svaku godinu pojedinačno da bi se mogla izračunati stopa kriminaliteta za svaku godinu i time kontrolirati potencijalne demografske promjene. U analizi su također računani bazni indeksi u odnosu na dvije godine: 2000. godina, kao početna godina prikaza, te 2013. godina zbog stupanja na snagu novog Kaznenog zakona.

Rezultati pokazuju trend pada ukupnoga službenog kriminaliteta maloljetnika, ali uz specifičnosti s obzirom na različite skupine kaznenih djela. Tako su primjerice kaznena djela protiv imovine i protiv života i tijela u laganom padu, ona vezana uz droge stagniraju od 2013. godine, kada je posjedovanje droge za vlastitu uporabu prebačeno u prekršajnu sferu, dok su seksualni delikti u kontinuiranom laganu porastu. Dobiveni rezultati raspravljani su i u kontekstu prednosti i nedostataka uporabe službenih podataka kao metodološkog pristupa u kriminološkim studijama.

Ključne riječi: maloljetnička delinkvencija, maloljetnici, kriminalitet, službeni podatci, problemi u ponašanju

UVOD

Maloljetnička delinkvencija, kao grana kriminologije, kontinuirano predstavlja interes stručne i šire javnosti. S teorijskog stajališta, u širem smislu, ona obuhvaća niz društveno neprihvatljivih ponašanja kojima se odstupa od normi, pri čemu, na kontinuumu neprihvatljivih oblika ponašanja, kriminalitet čini njezin najteži oblik (Kratcoski i Kratcoski, 1990; Bašić i Ferić, 2004; Koller-Trbović, 2004; Aebi, 2009; Radetić-Paić i Maružin, 2009; Zrilić, 2011; Stašević i Derk, 2016). Užim shvaćanjem obuhvaćaju se ponašanja kojima mladi isključivo krše pravne norme, odnosno kojima se čine kažnjive radnje, a koje su u Republici Hrvatskoj zastupljene na prekršajnoj i kaznenoj razini (Kratcoski i Kratcoski, 1990; Singer i Mikšaj-Todorović, 1993; Singer, 1996; Siegel i Senna, 2000; Siegel, 2002; Koller-Trbović, 2004; Mikšaj-Todorović, 2004; Radetić-Paić i Maružin, 2009; Zrilić, 2011; Stašević i Derk, 2016). U ovom radu fokus je stavljen na maloljetne počinitelje kaznenih djela.

Zakonodavni okvir kojim se u Hrvatskoj uređuje kaznenopravni položaj i zaštita prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela usklađen je s brojnim međunarodnim i nacionalnim dokumentima (konvencijama, direktivama i preporukama) (Ricijaš, 2017) te je propisan Kaznenim zakonom (NN 125/11, 84/21; u daljnjem tekstu: KZ/11), Zakonom o kaznenom postupku (NN 152/08, 126/19; u daljnjem tekstu: ZKP), Zakonom o sudovima za mladež (NN 84/11, 126/19; u daljnjem tekstu: ZSM), Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN 133/12; u daljnjem tekstu: ZISIM) te pripadajućim pravilnicima. U temeljnim odredbama KZ-a/11 postavljena su brojna načela koja se primjenjuju na sve počinitelje kaznenih djela, uključujući i maloljetnike (više u Mandić i sur., 2018), među kojima se posebno ističu načelo zakonitosti, načelo primjene blažeg zakona i vremensko važenje kaznenog zakonodavstva te načelo krivnje, dok su ZSM-om propisana specifična načela hitnosti kaznenog postupka, pravovremenosti sankcije, svrhovitosti postupka i izrečenih sankcija, tajnosti postupka i objave presude, postupnosti te promjenjivosti kaznene sankcije.

U kontekstu minimalne dobi kaznenopravne odgovornosti u Hrvatskoj, a za potrebe ovog rada, važno je razgraničiti pojmove djeteta i maloljetnika prema odredbama KZ-a/11 i ZSM-a. Djetetom se, koje nije kazneno odgovorno, smatra osoba do nenavršenih 14 godina u vrijeme počinjenja djela, kada se radi o počiniteljima (čl. 7. st. 1. KZ/11), a osobe u dobi od 14 godina do nenavršenih 18 godina su maloljetnici (čl. 2. ZSM). Pritom postoji važna distinkcija između pojma djeteta „počinitelja“ kaznenog djela (do 14 godina) i djece „žrtava“ (do 18 godina), što je važno u području razumijevanja kaznenih djela na štetu djece.

U odnosu na kazneni postupak, ZSM omogućuje široku primjenu načela svrhovitosti u svim fazama (Puharić i Radić, 2015), a sama svrha kaznenog postupka prema maloljetnim počiniteljima uvelike se razlikuje od postupka prema punoljetnim počiniteljima (Carić i Kustura, 2010) na način da je potrebno ostvariti i specifičnu svrhu maloljetničkog kaznenog prava usmjerenu odgoju maloljetnika i njegovu pravilnu razvoju (Puharić i Radić, 2015), a što je propisano člankom 6. ZSM-a. Takvo oblikovanje specifične svrhe u postupanju prema maloljetnicima stavlja veliku odgovornost svim dionicima.

Kazneni postupak prema maloljetnicima relativno je složen te uključuje institucije policije, državnog odvjetništva, sudova (za mladež) te centara za socijalnu skrb (Mandić i sur., 2018; Ricijaš, 2012). Policija najčešće predstavlja prvu instituciju s kojom maloljetnici imaju susret nakon počinjenja ka-

znenog djela te ona ima važnu ulogu u formiranju stavova mlade osobe prema zakonodavstvu i društvenim autoritetima (Cajner Mraović i Ivanušec, 2001). Za razumijevanje statističkih pokazatelja o stanju i kretanju kriminaliteta maloljetnika važno je poznavanje svih pravnih mogućnosti postupanja državnog odvjetništva i sudova za mladež. Nakon zaprimanja kaznene prijave (čl. 74. ZSM), državni odvjetnik za mladež, iako postoji osnovana sumnja da je maloljetnik počinio prijavljeno kazneno djelo, može donijeti odluku o nesvrhovitosti vođenja kaznenog postupka (načelo oportuniteta), odnosno donosi odluku o pokretanju kaznenog postupka prema maloljetniku. Uz državnog odvjetnika za mladež, važnu ulogu u postupku prema maloljetnicima imaju i stručni suradnici izvanpravne struke (čl. 43. ZSM), a čiji je popis poslova, osim ranije navedenim zakonima, detaljnije propisan Pravilnikom o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (NN 22/13), a vežu se uz sve faze postupanja (prethodni postupak, izricanje sankcija, izvršavanje maloljetničkih sankcija).

Primjena načela svrhovitosti vrlo je važna u hrvatskom maloljetničkom pravosuđu te predstavlja stoljetnu tradiciju započetu Naredbom bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o „Kaznjavanju i zaštićivanju mladeži“ kojom se predvidjelo da državni odvjetnik može predložiti sucu odbačaj kaznene prijave i obustave postupka (odustajanja od kaznenog progona) kada se radi o beznačajnom kaznenom djelu te kada bi obustava postupka bila korisna za pravilan razvoj mlade osobe (Puharić i Radić, 2015). Kaznena prijava može se odbaciti temeljem čl. 70. st. 1. ZSM-a, vezano uz čl. 206. ZKP-a (prijavljeno kazneno djelo se ne progona prema službenoj dužnosti, nastupila je zastara ili je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem, ili je već pravomoćno presuđeno, postoje okolnosti koje isključuju krivnju, nema osnovane sumnje da je osumnjičenik počinio prijavljeno kazneno djelo, prijava nije vjerodostojna). Ako kaznena prijava nije odbačena temeljem navedenih razloga, te se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora u trajanju do pet godina ili novčana kazna, državno odvjetništvo ima nekoliko mogućnosti u donošenju odluke o postupanju prema maloljetniku. Prva mogućnost odnosi se na odluku državnog odvjetništva o nepostojanju svrhovitosti provođenja kaznenog postupka prema maloljetniku, temeljem ocjene naravi i okolnosti počinjenog kaznenog djela, prijašnjeg života maloljetnika te njegovih osobnih svojstava (čl. 71. ZSM, tzv. bezuvjetni oportunitet). Druga se odnosi na donošenje odluke o nepokretanju postupka prema maloljetniku, nakon što maloljetnik izvrši naređene obveze (čl. 72. ZSM, tzv. *uvjetovani oportunitet*), dok se treća odnosi na odluku o nesvrhovitosti provođenja kaznenog postupka i izricanja sankcije, ako je u tijeku izvršenje kazne ili odgojne mjere (ili su sankcije pravomoćno izrečene) ili je maloljetnik odlukom centra za socijalnu skrb smješten u ustanovu socijalne skrbi (čl. 73. ZSM). Naposljetku, državno odvjetništvo ima i mogućnost donošenja rješenja o provođenju pripremnog postupka prema maloljetniku ili može podnijeti tzv. *neposredni prijedlog*, odnosno prijedlog za izricanje maloljetničke sankcije (čl. 75. ZSM). Takvom odredbom, zakonodavac je predvidio primjenu načela svrhovitosti ograničiti na lakša kaznena djela, čime se osigurava odgovarajuća kaznenopravna reakcija društva na činjenje težih i ozbiljnijih kaznenih djela (Cvjetko i Singer, 2011). Postupanje državnog odvjetništva prethodnim postupkom omogućava da reakcija društva na počinjeno kazneno djelo od strane maloljetnika bude brža (pravovremena) i izravnija. Time se, također, mijenja položaj suda za mladež koji ima mogućnost baviti se manjim brojem, ali ujedno i težim, kompliciranijim te zahtjevnijim predmetima. Postupanje prema načelu svrhovitosti (pokretanja i vođenja kaznenog postupka) u maloljetničkom kaznenom zakonodavstvu omogućava stvaranje i provedbu racionalne, humane i učinkovite politike prema maloljetnim počiniteljima.

U kaznenim predmetima prema maloljetnicima nadležnost imaju sudovi za mladež (čl. 35. vezano uz čl. 37. st. 1. i st. 2. ZSM), ustrojeni u odjelima za mladež unutar općinskih i županijskih sudova, a sastojе se od vijeća za mladež (čl. 37. vezano uz čl. 45. st. 1. do st. 4. ZSM) te sudaca za mladež (čl. 37. vezano uz čl. 45. st. 7. ZSM). Sudci za mladež nositelji su triju objedinjenih funkcija (sudca istražitelja, presude i izvršenja), čime se u kaznenom postupanju prema maloljetnicima odstupa od općeg kaznenog postupanja (prema odraslim počiniteljima) (Carić i Kustura, 2010). Iako su sudovi za mladež u kazneni postupak prema maloljetnicima uključeni od trenutka uhićenja maloljetnika (čl. 63. ZSM), za potrebe ovog rada istaknuta je uloga koju sudovi za mladež imaju u provođenju dokaznog ročišta (čl. 77. ZSM), ispitivanju osnovanosti prijedloga za izricanje maloljetničke sankcije (čl. 83. ZSM) te zakazivanju sjednice vijeća i raspravu, a što utječe na pokazatelje stanja i kretanja maloljetničkog kriminaliteta. Maloljetnicima je za počinjena kaznena djela predviđeno izricanje maloljetničkih sankcija: odgojnih mjera, maloljetničkog zatvora te sigurnosnih mjera (čl. 5. ZSM-a), pri čemu se obveze sudova za mladež nastavljaju i nakon izricanja pravomoćne odluke provođenjem nadzora nad izvršavanjem izrečenih odgojnih mjera (čl. 96. st. 1. ZSM).

Osim prethodno navedenih institucija, u kaznenom postupku prema maloljetnicima sudjeluju i institucije socijalne skrbi, točnije centri za socijalni skrb, preuzimajući važnu ulogu u nošenju s maloljetničkom delinkvencijom kao pravnim, ali i socijalnim/društvenim problemom (Carić i Kustura, 2010). Centri su uključeni u kazneni postupak prema maloljetnicima od samog početka, održavajući kontakt i suradnju s policijom, državnim odvjetništvom te sudovima za mladež, a njihovo sudjelovanje se zahtijeva u različitim fazama postupka, pri čemu imaju obvezu nadzora ili smještaja maloljetnika u ustanovu socijalne skrbi (čl. 65. st. 1. ZSM), utvrđivanja specifičnih okolnosti počinjenoga kaznenog djela i obilježja maloljetnika tijekom prethodnoga i pripremnog postupka (čl. 71. st., čl. 78. st. 2. i st. 3. ZSM), provedbe alternativnih mjera u prethodnom postupku (čl. 72. st. 2. ZSM), programiranja, izvršavanja te izvještavanja o provedbi alternativnih mjera i sankcija (čl. 12., čl. 13., čl. 35. ZISIM).

Osim sažetoga prikaza temeljnih elemenata kaznenog postupka, za potrebe ovog rada usmjerit ćemo se i prema metodama mjerenja kriminaliteta. Informacije o delinkventnom ponašanju mogu se dobiti uporabom triju temeljnih metoda od kojih svaka ima svoje prednosti i nedostatke. To su (1) službeni izvori podataka (primjerice, izvješća policije, državnih odvjetništava i sudova, statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku), (2) studije samoiskaza delinkventnog ponašanja te (3) viktimološke studije (Mikšaj-Todorović, 2004). Svaka od navedenih metodologija ima svoje prednosti i nedostatke, te ni jednom nije moguće dobiti apsolutno realnu i objektivnu sliku kriminaliteta na nekom području, međutim, njihovim komplementarnim korištenjem znanstvenici kompenziraju pojedine nedostatke. Analizom raznolikih znanstvenih i stručnih publikacija u tom području (primjerice, Skogan, 1977; Farrington, 1979; Reiss i Farrington, 1991; Farrington i sur., 2000; Thornberry i Krohn, 2000; Junger-Tas, 2010; Kovčo Vukadin, 2011; DZS, 2020; Aebi i sur., 2021) moguće je istaknuti sljedeće prednosti službenih podataka: javni su i lako dostupni (putem mrežnih stranica); usustavljeni su prema pravnoj normi kaznenih djela (Kazneni zakon); imaju ujednačenu metodologiju tijekom duljeg razdoblja što omogućuje analizu stanja i kretanja kriminaliteta; osiguravaju smanjene troškove istraživanja o službenom stanju kriminaliteta u određenom razdoblju; prikazuju dobnu, spolnu i teritorijalnu kategorizaciju službenog kriminaliteta. S druge pak strane, nedostatci službenih podataka, koji se najčešće nadilaze istraživanjima metodom samoiskaza (Junger-Tas i Mar-

shall, 1999; Ručević, Ajduković i Šincek, 2009; Getoš Kalac i Pribisalić, 2020) vezani su uz činjenicu da broj kaznenih prijava, optužaba i osuda ne odgovara nužno broju osoba (počinitelja); ograničena im je međunarodna usporedivost podataka zbog različitoga pravnog normiranja kažnjivoga ponašanja, kao i načina bilježenja kriminaliteta, a što posebno dolazi do izražaja u maloljetničkoj delinkvenciji zbog tzv. statusnih delikata karakterističnih u anglosaksonskim zemljama ili formalnom procesuiranju djece/maloljetnika samo za pojedina kaznena djela; zbog brojnih promjena u nacionalnom zakonodavstvu (kriminalizacija ili dekriminalizacija ponašanja; donošenje novih zakona i normiranja kažnjivog ponašanja) dolazi do promjena u statističkim pokazateljima; činjenica da podatci neupitno reflektiraju i rad institucija nadležnih za otkrivanje i procesuiranje počinitelja kaznenih djela; broj osuda ovisi o mogućnostima odbačaja kaznenih prijava pojedinoga kaznenopravnog sustava (bezuovjetni ili uvjetovani oportunitet); ne omogućuju izvođenje zaključaka o širim osobnim obilježjima počinitelja kaznenih djela, kao i motivaciji za delinkventno ponašanje; te u konačnici ne zahvaćaju tamnu brojku kriminaliteta koja se odnosi na sva nepoznata i službeno neprijavljena kažnjiva djela.

Ovaj rad analizira službene podatke o delinkventnom ponašanju maloljetnika. Oni se u RH objavljuju u sklopu rada različitih institucija: u godišnjim statističkim izvješćima Ministarstva unutarnjih poslova o radu policije (statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada), glavnoga državnog odvjetnika o radu državnih odvjetništava, predsjednika Vrhovnog suda o stanju sudbene vlasti i izvješćima o radu pojedinih sudova, te godišnjim statističkim izvješćima o prijavljenim, optuženim i osuđenim maloljetnim i punoljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja Državnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu: DZS), ali i izvješćima ostalih institucija uključenih u zaštitu prava (maloljetnih) počinitelja kaznenih djela (Getoš-Kalac i Karlović, 2014). Podatci o kriminalitetu maloljetnih prijavljenih, optuženih i osuđenih osoba dobiveni iz godišnjih izvještaja DZS-a prikupljaju se redovitim statističkim istraživanjima, koja se koriste statističkim izvještajima za maloljetnu osobu prema kojoj je postupak po kaznenoj prijavi i pripremni postupak završen, te za maloljetnu osobu prema kojoj je kazneni postupak pred vijećem pravomoćno završen. Statistička izvješća DZS-a ispunjavaju nadležna državna odvjetništva nakon donošenja državnoodvjetničke odluke te županijski i općinski sudovi koji sude u prvom stupnju nakon što je postupak pravomoćno završen. Podatci prikazani u statističkim izvješćima pružaju informacije o kaznenom djelu, vrsti odluke, određivanju kazne i drugih mjera i informacije o demografskim karakteristikama počinitelja kaznenih djela, te oni predstavljaju ključni metodološki okvir u ovoj analizi i interpretaciji sekundarnih podataka.

Unatoč nekim ograničenjima, znanstvena i stručna literatura ne isključuje uporabu službenih podataka u istraživanjima, posebice kada je glavni cilj stjecanje spoznaja o obujmu, rasprostranjenosti, strukturi kriminaliteta, kao i odlukama tijela kaznenog postupka. Pregledom ranijih publikacija stanja i kretanja službenog kriminaliteta maloljetnika na našim prostorima moguće je dobiti uvid u trendove koji su bili prisutni. Tako Singer (1996) zaključuje da je u razdoblju od 1982. do 1991. primjetno osciliranje u broju prijavljenih maloljetnika, pri čemu podatci ne upućuju na uzlazni ili silazni trend kretanja, izuzme li se (ratna) 1991. godina u kojoj dolazi do smanjenja broja prijavljenih maloljetnika. U razdoblju od 1995. do 2004. godine primjetan je uzlazni, a zatim kraći silazni trend prijavljivanja maloljetnika. Broj optužaba i osuda maloljetnih počinitelja u navedenom razdoblju pokazuje trend porasta (nakon najniže točke vrijednosti u 1998. godini), a kaznena djela, za koja su najčešće bili prijavljivani, odnose se na imovinske delikte te kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (zlouporabe opojnih droga) (Kovčo Vukadin, 2005). Sin-

ger i sur. (2008) u analizi kretanja osumnjičenih maloljetnih osoba u razdoblju od 1998. do 2005. godine izvještavaju o uzlaznom trendu broja osumnjičenih mladih do 2001. godine, nakon čega je primjetan silazni trend. Uvidom u kretanje broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela u razdoblju od 1998. do 2010. godine, primjetan je porast broja prijave s najvišom točkom u 2008. godini, dok je u istom razdoblju kretanje optužaba i osuda stabilnijeg i manjeg trenda porasta. Kaznena djela počinjena u analiziranom razdoblju su s najvišim udjelom imovinski delikti, zatim kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (zlouporabe opojnih droga) te kaznena djela protiv života i tijela (Kovčo Vukadin, 2011). Analizirajući osobitosti maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj u dvadesetogodišnjem razdoblju (od 1993. do 2012. godine), Stašević i Derk (2016) iznose rezultate prosječne godišnje incidencije prijavljenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela, koja iznosi 12,7 na 1000 maloljetnih osoba, s najvećim udjelom imovinskih kaznenih djela.

S obzirom da se u kriminologiji specifičnosti maloljetničke delinkvencije, u odnosu na (opći) kriminalitet odraslih osoba, promatraju prema kriterijima obujma, etiologije, fenomenologije i specifične reakcije društva, važno je naglasiti da je primarni cilj ovoga rada dobiti uvid u obujam i formalna kaznenopravna fenomenološka obilježja delinkventna ponašanja maloljetnika u Hrvatskoj tijekom vremena. Pritom će se zahvatiti i elementi specifične pravne reakcije budući da posebnosti kaznenog postupka, u vidu ekstenzivne primjene načela svrhovitosti značajno utječu na službene podatke o odlukama državnog odvjetnika za mladež, kao i sudova. Svrha rada je što je moguće egzaktnije i sveobuhvatnije odgovoriti na pitanje je li službeni kriminalitet maloljetnika u porastu, padu ili stagnira, zbog čega je računana stopa kriminaliteta ukupno te posebno prema dominantnim glavama Kaznenog zakona. S druge strane, svrha je i nadići ograničenja dosadašnjih referencija koje su se bavile analizom službenih podataka kriminaliteta, te ponuditi znanstvene i stručne pretpostavke, odnosno moguće odgovore za uočene dinamične promjene, zbog čega su dobiveni rezultati interpretirani u kontekstu relevantnih pravnih izmjena, širih strateških nacionalnih politika, ali i rezultata empirijskih znanstvenih studija o suvremenim oblicima rizičnog ponašanja mladih.

Slijedom navedenog, u radu su postavljena sljedeća analitička pitanja:

1. U kojoj je mjeri službeni kriminalitet maloljetnika zastupljen u Hrvatskoj u odnosu na ukupan kriminalitet te koje su fenomenološke specifičnosti službene maloljetničke delinkvencije u odnosu na kriminalitet odraslih?
2. Kakvi su trendovi kretanja ukupnog službenog kriminaliteta maloljetnika od 2000. do 2020. godine te postoje li razlike u kaznenom postupku prema maloljetnicima u navedenom razdoblju?
3. Kakvi su trendovi kretanja službenog kriminaliteta maloljetnika od 2000. do 2020. godine prema skupinama kaznenih djela te čemu možemo pripisati dinamiku rasta ili opadanja?

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA I POJMOVNA ODREĐENJA

Podatci o (službeno zabilježenom) kriminalitetu maloljetnika za razdoblje od 2000. do 2020. godine preuzeti su iz statističkih izvješća i baza podataka DZS-a (prijave, optužbe i osude u odnosu na ukupni kriminalitet, te u odnosu na pojedinu glavu KZ/97³ i KZ/11). Pojam „maloljetnik“ u

³ Napomena: odnosi se na stari Kazneni zakon koji je vrijedio do 31. prosinca 2012. godine (NN 110/97, 143/12)

ovom radu (a vodeći se definicijom iz čl. 2. ZSM/11) označava osobu koja je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života. U odnosu na ostalu terminologiju, u radu se zbog praktičnosti i načina prikaza podataka iz DZS-a koriste pojmovima **optužba** i **osuda**, pri čemu se kod optužbe radi o podnošenju prijedloga za sankcioniranje (čl. 79 ZSM/11), dok se osuda odnosi na rješenje suda o izrečenoj odgojnoj mjeri prema maloljetniku ili presudi (čl. 88 ZSM/11).

Podatci su obrađeni tako da su prikazani apsolutni i relativni brojevi kriminaliteta odraslih i maloljetnih osoba, te se računala stopa kriminaliteta maloljetnika (prikazano na 10 000 maloljetnika). Za računanje stope kriminaliteta potrebno je bilo prikupiti informacije o apsolutnom broju populacije koja se istražuje, u ovom slučaju maloljetnika u Republici Hrvatskoj, što se za navedeno razdoblje preuzelo iz baze podataka Eurostata za svaku godinu pojedinačno. Radi utvrđivanja eventualnih promjena u odnosu na „baznu“ godinu, računali su se bazni indeksi prema sljedećoj formuli: $I_t = Y_t / Y_b * 100$; pri čemu I_t označava bazni indeks, Y_t označava godinu u kojoj pratimo promjenu, dok Y_b označava baznu godinu. Potom se računala stopa promjene (S_t) u odnosu na baznu godinu, prema formuli $S_t = I_t - 100$. Kao bazne godine odabrane su 2000. godina, kao početna godina prikaza, te 2013. godina zbog stupanja na snagu KZ/11.

REZULTATI I RASPRAVA

Radi sveobuhvatne analize stanja i kretanja kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj, te zaključivanja o pojedinim trendovima, potrebno je prikupiti i usporedno analizirati niz podataka i informacija. Zbog preglednosti, u tekstu članka, grafički su prikazane apsolutne brojke kaznenih prijava, optužaba i osuda, dok su detaljniji podatci i izračuni tablično prikazani u Prilogu. Prvim istraživačkim pitanjem nastoji se utvrditi udio i specifičnosti kriminaliteta maloljetnika u odnosu na ukupan službeni kriminalitet, a rezultati (Tablica 1) pokazuju da maloljetnici čine oko 2,3% ukupnoga službenog kriminaliteta, što je vrlo mali postotak⁴. S jedne strane, to je očekivano budući da se radi o dobno ograničenoj skupini osoba od 14 do 18 godina života, odnosno rasponu od svega 4 godine, dok s druge strane krivulje rizičnoga i delinkventnog ponašanja u području razvojne kriminologije jednoznačno pokazuju da je upravo u razdoblju rane i kasne adolescencije njegova prevalencija najintenzivnija (Moffitt, 2018; Gushue, McCuish i Corrado, 2020). Što se tiče fenomenoloških specifičnosti u odnosu na kriminalitet odraslih (Tablica 2), uočavamo da je većina kriminaliteta maloljetnika vezana uz četiri skupine kaznenih djela: imovinski delikti, droge, nasilni te seksualni delikti. Navedeno čini oko 85% svih osuda, čime možemo zaključiti u prilog relativnoj homogenosti maloljetničke delinkvencije. Kaznena djela protiv imovine čine oko 55% svih kaznenih djela maloljetnika, dok oni čine oko trećinu kaznenih djela odraslih osoba. Kaznena djela vezana uz droge (KD protiv zdravlja ljudi, KZ/11) zastupljena su s oko 12% kod maloljetnika, a kod odraslih s oko 5%, koliko su u toj skupini zastupljena i kaznena djela protiv života i tijela. Zanimljivo je da su seksualni delikti odraslih osoba zastupljeni s nešto manje od 1%, dok kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u ukupnom kriminalitetu maloljetnika čine prosječno 8%, što je osam puta više te također čini fenomenološku specifičnost maloljetničke delinkvencije. S obzirom

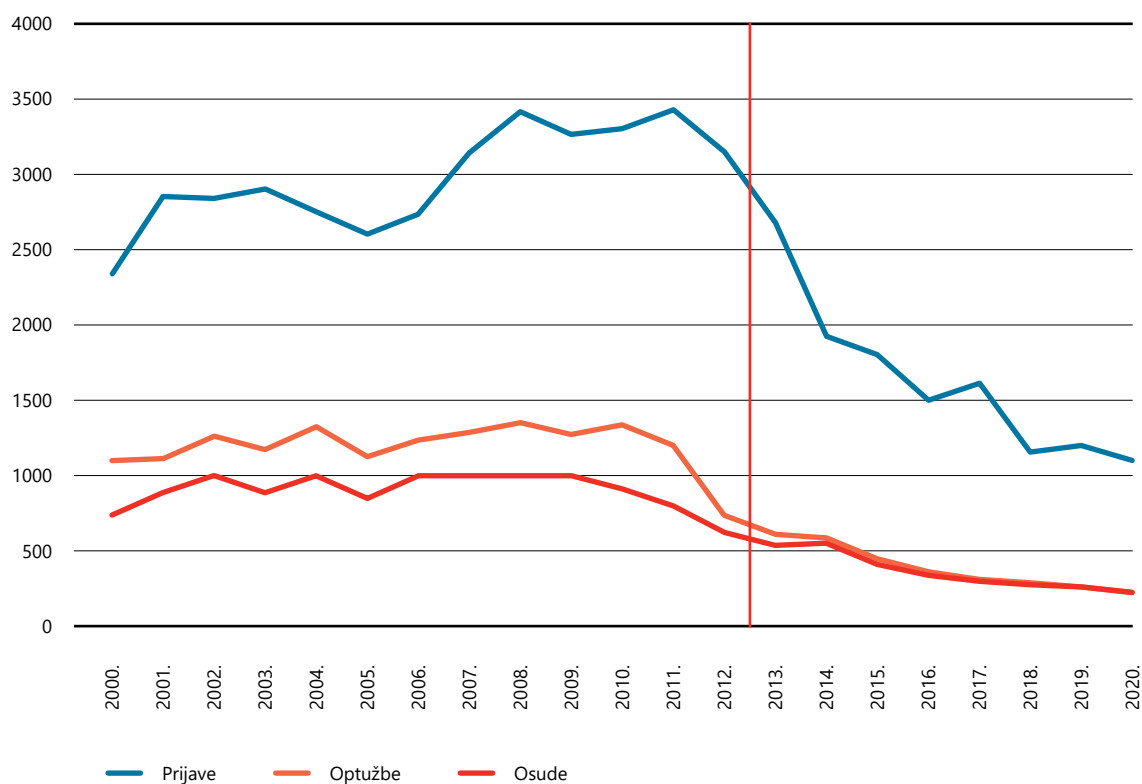
⁴ Napomena: Prikazani su podatci samo za posljednje četiri godine (od 2017. do 2020. godine) s obzirom da je trend u posljednjih 21 godinu uglavnom nepromijenjen

na to da KZ/11 razlikuje seksualne delikte prije i poslije petnaeste godine života žrtve, ovdje valja voditi računa o često razvojno vršnjačkim odnosima između počinitelja i žrtve.

Prikazani rezultati jednoznačno potvrđuju značajno veću heterogenost kriminaliteta odraslih osoba. Preko 50% kaznenih djela odraslih izlazi iz spektra prikazanih pet glava KZ/11, dok je to prisutno kod svega 15% maloljetničkih kaznenih prijava, budući da oni razvojno i ne mogu činiti neka kaznena djela (primjerice, kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, protiv sigurnosti prometa, protiv gospodarstva i slično), a koja su značajnije zastupljena u ukupnom kriminalitetu odraslih osoba. Takva homogenost kriminaliteta maloljetnika podržava i potrebu za specijalizacijom različitih stručnjaka u području maloljetničkog pravosuđa, a koji će se dominantno baviti vrlo uskim spektrom kažnjivih ponašanja, zbog čega imaju priliku veći naglasak staviti na razvojna i psihosocijalna obilježja maloljetnika te usklađivanje intervencija s kriminogenim potrebama.

Sljedeće istraživačko pitanje vezano je uz trendove kretanja ukupnog kriminaliteta maloljetnika u dvadesetjednogodišnjem razdoblju, što je prikazano u Grafu 1, dok su različiti analitički izračuni prikazani u Tablicama 3 do 7 (u Prilogu). Već vizualnom analizom grafa uočavamo trend porasta kaznenih prijava od 2005. do 2011. godine, pri čemu ukupan broj optužaba i osuda ne prati taj trend. Također, vidljiv je i kontinuiran trend smanjivanja kaznenih prijava nakon 2011. godine. Analizom apsolutnih brojeva, najviše kaznenih prijava bilo je 2008. i 2011. godine (gotovo 3500), što čini stopu višu od 170 kaznenih prijava na 10 000 maloljetnika (Tablica 3), odnosno oko 44% više prijava u odnosu na 2000. godinu, nakon čega se broj kaznenih prijava kontinuirano smanjuje. Promatramo li samo apsolutne brojeve, uočit ćemo da je službeni kriminalitet maloljetnika prema kaznenim prijavama u 2020. godini za 54,6% manji u odnosu na 2000. godinu, odnosno za 68,0% manji u odnosu na 2013. godinu, što predstavlja značajan pad (Tablica 4). No, da bismo bili sigurni da taj pad nije rezultat demografskih promjena u Hrvatskoj, a koje obilježava pad nataliteta, a time i broja djece, kao i migracijskih promjena koje su karakteristične posljednjih deset godina (Eurostat, 2021), izračunali smo i promjene s obzirom na stopu kriminaliteta. Rezultati pokazuju da je trend isti, ali s nešto manjim efektima. Prema stopi kaznenih prijava, u 2020. godini imamo za 36,5% manje kaznenih prijava u odnosu na 2000. godinu, odnosno 59,8% manje u odnosu na 2013. godinu. Takvi pokazatelji neupitno govore u prilog kontinuiranu padu službenog kriminaliteta maloljetnika posljednjih deset godina.

Graf 1. Prikaz ukupnih kaznenih prijava, optužaba i osuda maloljetnika u Republici Hrvatskoj od 2000. do 2020. godine (apsolutne brojke)

Efekti promjena, odnosno stopa pada službenog kriminaliteta maloljetnika u optužbama i osudama još je i značajnija. U 2020. godini bilježimo oko 62% manje optužaba u odnosu na 2000. godinu, odnosno 41% manje u odnosu na 2013. godinu (Tablica 5), dok je taj pad nešto manji, ali isto vrlo značajan i u području osuda. U 2020. godini zabilježeno je 52,4% manje osuda u odnosu na 2000. godinu, odnosno 38% manje u odnosu na 2013. godinu (Tablica 6).

Integralnim promatranjem ukupnih kaznenih prijava, optužaba i osuda u odnosu i na apsolutne brojke i na stopu zaključujemo da maloljetnička delinkvencija od 2000. godine bilježi kontinuiran porast s vrhuncem između 2008. i 2011. godine, nakon čega je do danas u kontinuiranu opadanju. Odgovore na takve trendove nije moguće dati samo temeljem demografskih promjena, s obzirom da smo kontrolirali stopu kriminaliteta prema službenom broju maloljetnika u Republici Hrvatskoj svake pojedine godine. I inozemna literatura potvrđuje nam trendove smanjivanja kriminaliteta, pa i maloljetničke delinkvencije (Päroşanu, 2016, McAra i McVie, 2019; van der Laan i sur., 2019; Fernández-Molina i Bartolomé Gutiérrez, 2020), te u odnosu na takve pokazatelje možemo zaključiti da je hrvatski trend u skladu s drugim europskim zemljama. Istovremeno pretpostavljamo i da se radi o promjenama u fenomenološkim oblicima problema u ponašanju mladih, posebno u odnosu na suvremenu znanstvenu literaturu koja nam govori u prilog porasta internaliziranih problema mladih, kao i sve većem udjelu bihevoralnih ovisnosti, što mijenja opću kliničku sliku rizičnih ponašanja adolescenata današnjice (Blomqvist i sur., 2019; Durbeej i sur., 2019; Keyes i sur., 2019; Askari i sur., 2021; Essau i de la Torre-Luque, 2021; Sixto-Costoya i sur., 2021).

Promjene u službenom kriminalitetu mogu biti i pod utjecajem rada sustava zaduženog za otkrivanje i procesuiranje počinitelja kaznenih djela, kao i pravnih akata koji reguliraju postupanje svih tijela uključenih u maloljetničko pravosuđe. Konkretno se to odnosi na rad policije, državnog odvjetništva i sudova za mladež. Budući da državno odvjetništvo ima ključnu ulogu u odlučivanju o kaznenom postupku prema maloljetniku, analizirali smo udjele optužaba i osuda u ukupnim kaznenim prijavama, odnosno udio nepokretanja kaznenog postupka, kao i razloge nepokretanja/obustavljanja kaznenog postupka. Rezultati iz Tablice 3 pokazuju nam da je od 2000. do 2010. godine udio optužaba u ukupnim prijavama iznosio oko 40% (od 38% do 48%), dok se nakon 2011. godine taj udio kontinuirano smanjuje te je posljednje dvije godine na oko 27%. Drugim riječima, prisutan je sve veći trend odbačaja ili nepokretanja kaznenog postupka, a razlozi su prikazani u Tablici 7 gdje su izračunane relativne frekvencije u odnosu na sve odbačene/nepokrenute kaznene prijave. Načelo svrhovitosti u fazi prethodnog postupka najčešći je razlog nepokretanja kaznenog postupka (u 70% do 80% slučajeva), a 2019. i 2020. godine uočavamo trend smanjivanja tog razloga u odnosu na prethodne godine. Interesantno je vidjeti i kako se značajno smanjuje obustavljanje pripremnog postupka prema načelu svrhovitosti. Dok je ono između 2004. i 2010. godine iznosilo između 4% i 7,5%, posljednjih godina je oko 1%, što je i do sedam puta manje. Analizom obustavljanja pripremnog postupka posljednjih godina uočavamo da se ono događa u minimalnom broju slučajeva i više predstavlja iznimku, što govori u prilog kvalitetnijem radu državnog odvjetništva. Zanimljiv je i trend porasta odbačaja kaznenih prijava zbog nepostojanja osnovane sumnje da je maloljetnik počinio kazneno djelo (s oko 4% do 21% u 2020. godini), kao i lagan porast odbačaja zbog okolnosti koje isključuju krivnju. Od 2008. do 2012. godine povećan je broj odbačaja zbog beznačajnog djela. U tom razdoblju je ono od 5% do 10% ukupnih razloga odbačaja, dok svih godina ranije i kasnije ono iznosi oko 2%. Taj je rezultat posebno zanimljiv u kontekstu istovremenoga značajna porasta kaznenih prijava (posebno kaznenih djela protiv života i tijela, Graf 2), a koje nije pratio broj optužaba i osuda, te očito razlozi nepokretanja postupka, odnosno odbačaja nisu bili samo svrhovitost već i činjenica da se radilo o beznačajnu djelu. Detaljnije odgovore na takve trendove dobit ćemo analizom pojedinih vrsta kaznenih djela maloljetnika, odnosno analizom kaznenih prijava, optužaba i osuda prema ključnim glavama Kaznenog zakona, čime će se nastojati pružiti odgovori na treće istraživačko pitanje.

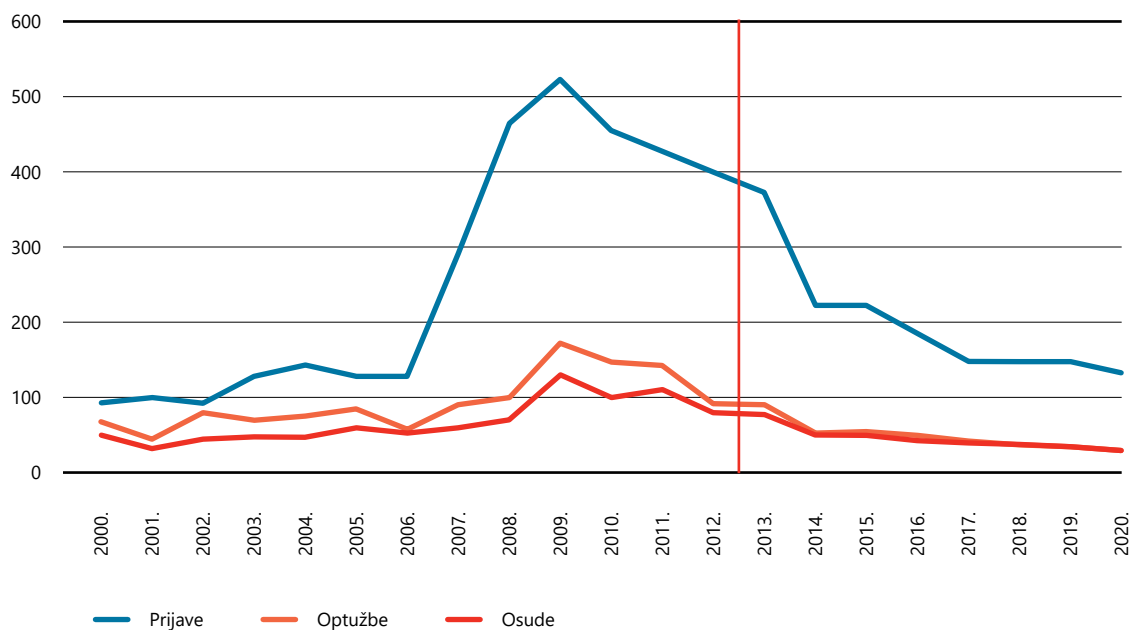
U Tablici 8 prikazani su apsolutni brojevi i stopa kaznenih prijava, optužaba i osuda maloljetnika za specifične skupine kaznenih djela (glave Kaznenog zakona) od 2000. do 2020. godine, dok su grafički u radu prikazane samo apsolutne brojke. Crvena linija (horizontalna u tablici, a vertikalna u grafu) podsjeća na promjene kaznenog zakonodavstva, odnosno do tada vrijedeći KZ/97, u odnosu na aktualni KZ/11 koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013. godine.

U području kaznenih djela protiv života i tijela, podatci prikazani na Grafu 2 pokazuju značajan porast kaznenih prijava prema maloljetnicima od 2007. godine, da bi se taj trend kontinuirano smanjivao nakon 2013. godine. Promatrajući apsolutne brojke, broj tih kaznenih prijava je 2009. godine više od pet puta veći nego 2000. godine (525 prijava u odnosu na 99 prijava), a isti trend prati i stopa te skupine kaznenih djela (Tablica 8): između 2008. i 2012. godine stopa je bila između 20,3 i 26,9, dok je početkom 2000-ih bila oko 4,5, a posljednje je dvije godine opet manja od 10. Stopa osuda prati sličan trend, ali s velikim raskorakom između prijava i optužaba, što znači da je u navedenom razdoblju bio prisutan velik broj odbačaja kaznenih prijava, odnosno odustajanja

od daljnjeg kaznenog postupka. Navedeno se može objasniti i prethodno prikazanim rezultatima o porastu odbačaja kaznenih prijava u promatranom razdoblju zbog beznačajnog djela. Analizom pojedinačnih kaznenih djela⁵ u kojima je došlo do najvećeg porasta uočavamo da se radi o kaznenom djelu nanošenja tjelesnih ozljeda (oko 75%; čl. 98 KZ/97) i teških tjelesnih ozljeda (oko 20%; čl. 99. KZ/97), međutim oko 80% kaznenih prijava za nanošenje tjelesnih ozljeda je odbačeno, kao i oko 40% prijava za nanošenje teških tjelesnih ozljeda. Razlozi nepokretanja postupka su u najvećoj mjeri svrhovitost, pri čemu je interesantno da se u podjednakoj mjeri radi o bezuvjetnom i uvjetovanom oportunitetu (oko 40% slučajeva), dok se u oko 10% slučajeva radi o nepokretanju postupka zbog činjenice da je izvršavanje neke odgojne mjere već u tijeku.

Nemoguće je sa sigurnošću objasniti tako nagli skok kaznenih djela protiv života i tijela, odnosno prijava za nanošenje (teških) tjelesnih ozljeda, ali možemo biti sigurni da se u navedenom razdoblju sigurno nije tako značajno promijenilo realno ponašanje maloljetnika na način da je postalo višestruko nasilno i agresivno. Nagle promjene u strukturi kriminaliteta ne reflektiraju stvarnu bihevioralnu promjenu populacije, već je odgovore na svojevrsne statističke anomalije potrebno tražiti u društvenim politikama u odnosu na neka rizična ponašanja.

Graf 2. Kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika za kaznena djela protiv života i tijela od 2000. do 2020. godine

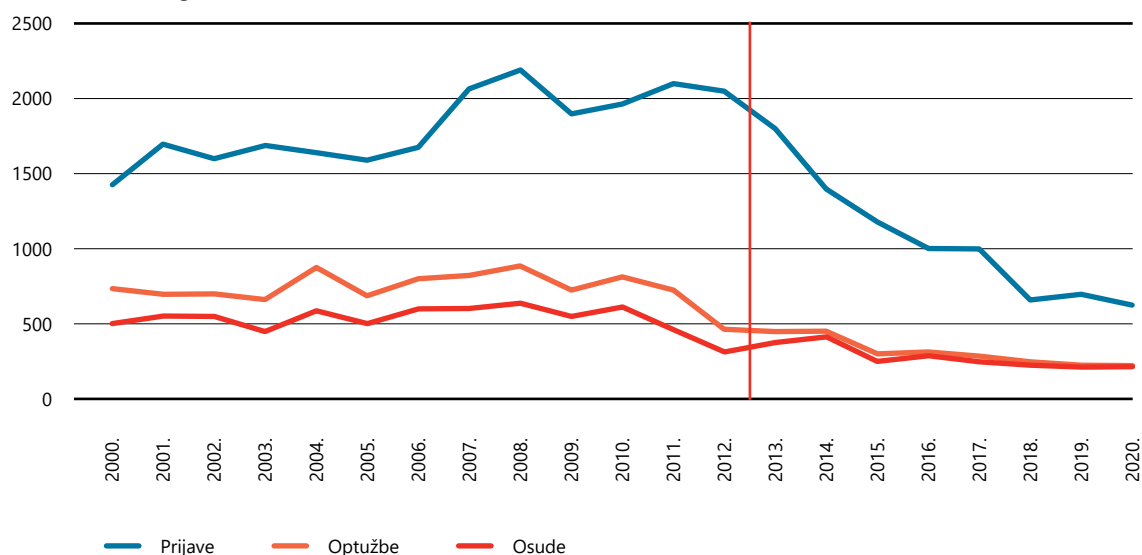
Analitičkim pristupom, smatramo da je nekoliko kumulativnih društvenih efekata par godina prije 2007. godine moglo doprinijeti peterostrukom porastu kaznenih prijava maloljetnika za kaznena djela protiv života i tijela. Naime, oko 2003. i 2004. godine u Hrvatskoj se značajan društveni fokus daje vršnjačkom nasilju i *bullyingu* kao rizičnom ponašanju mladih te sintagma „borba protiv nasilja“ na nacionalnoj razini postaje vrlo aktualna. Tako, primjerice, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske 2003. godine pokreće provedbu programa „Afirmacijom pozitiv-

5 Analizom pojedinačnih godišnjih statističkih izvještaja Državnog zavoda za statistiku

nih vrijednosti protiv nasilja", a čiji je glavni cilj ostvariti suradnju i koordinirano djelovanje između škole, roditelja i učenika te svih mjerodavnih tijela i stručnih institucija (policija, sustav socijalne skrbi, zdravstvene ustanove i dr.) ne bi li se smanjila pojavnost brojnih neprihvatljivih ponašanja u školama (Velki i Ozdanovac, 2014), a projekt nalaže da se u svim odgojno-obrazovnim ustanovama i drugim mjestima gdje se okupljaju djeca i mladi, na vidljivom i dostupnom mjestu istakne da se radi o mjestu s **nultom tolerancijom na nasilje**. Godinu dana kasnije, 2004. godine, tadašnje Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, u sklopu Programa aktivnosti za sprečavanje nasilja među djecom i mladima Vlade RH, donosi Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2004), kao službeni dokument koji sadrži općeprihvaćenu definiciju nasilja, ali i obveze nadležnih državnih tijela (odgojno-obrazovne ustanove, CZSS, policijske postaje/uprave i dr.) o suradnji, pri čemu je navedeno da je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti sve mjere da se zaustavi i prekine aktualno nasilno postupanje prema djetetu, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć drugih djelatnika odgojno-obrazovne ustanove ili pozvati djelatnike policije. S obzirom da kriteriji za poziv policiji nisu razrađeni te su ostali kao stručna diskrecijska odluka zaposlenika odgojno-obrazovnih ustanova, lako je pretpostaviti da škola ne želi riskirati eventualno nepostupanje prema Protokolu. Istovremeno, svako formalno postupanje policije podrazumijeva i formalni administrativni trag u obliku prekršajne ili kaznene prijave. U istom razdoblju, 2003./2004. godine započeo je s provedbom i UNICEF-ov nacionalno diseminiran program „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“ koji je dio projekta „Stop nasilju među djecom“ (UNICEF, 2010), a krajem prosinca 2002. godine započela je s radom i Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba koja je ostvarila značajno širi nacionalni stručni odjek djelovanja od samoga glavnog grada. Navedene aktivnosti su samo primjeri koji nam oslikavaju društveni fokus prema nasilju kao rizičnom ponašanju mladih u navedenom razdoblju, a isti trend vidljiv je i u kaznenopravnoj politici. Naime, izmjenama i dopunama KZ/97 iz 2006. godine (NN 71/06), a koje su stupile na snagu 1. listopada 2006. godine, izmijenjen je članak 102. na način da se za kazneno djelo tjelesne ozljede (čl. 98. KZ/97), osim kada je djelo počinjeno prema djetetu ili maloljetnoj osobi, kazneni postupak pokreće privatnom tužbom. Time je vršnjačko nasilje među mladima postalo kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti (a do tada je bilo privatnom tužbom), čime se promijenio ovlašteni tužitelj za pokretanje postupka. Aktualni KZ/11 u članku 117. (tjelesna ozljeda) u stavku 1. navodi da tko drugoga tjelesno ozlijedi ili mu naruši zdravlje kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine, a navedeno djelo progoni se privatnom tužbom (čl. 117. st. 3. KZ/11). Međutim, stavak 2. navodi da, ako se navedeno djelo, među ostalim okolnostima, počini prema osobi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, onda će se počinitelj kazniti kaznom zatvora do tri godine te nalaže da se postupak pokreće po službenoj dužnosti. Drugim riječima, promijenjena je kvalifikatorna okolnost u stavku 2., te je od 2013. godine za pokretanje postupka tjelesne ozljede prema službenoj dužnosti potrebno imati osnovanu sumnju da je djelo počinjeno iz mržnje prema bliskoj osobi ili prema osobi posebno ranjivoj zbog njezine dobi, osobi s težim tjelesnim ili duševnim smetnjama ili u trudnoći, kao i službenoj osobi u obavljanju službe ili odgovornoj osobi u obavljanju javne ovlasti, a slijedom navedenog neće svako vršnjačko nasilje zadovoljavati navedene kriterije. Tim zakonskim izmjenama moguće je objasniti i pad kaznenih prijava nakon 2013. godine, te „povratak“ prema stopama tih kaznenih djela onima prije 2006. godine (Tablica 8).

Imovinski delikti uglavnom najbolje oslikavaju trendove maloljetničke delinkvencije budući da su najzastupljeniji te se radi o kažnjivim radnjama koje ne bilježe značajnije pravne izmjene. U tom području prisutan je relativno jasan društveni konsenzus oko kaznene politike. Apsolutne brojke (Graf 3) prikazuju blagi trend porasta kaznenih prijava za imovinske delikte od 2000. do 2013. godine, nakon čega je do danas prisutan kontinuirani pad. Isto potvrđuju stope tih kaznenih djela (Tablica 8): stopa prijava je u 2000. godini iznosila 67,47, vrhunac je ostvaren 2008. godine kada je ona bila za oko 70% veća i iznosila je 111,00, da bi posljednje tri godine pala ispod 45,0 (što je oko 40% manje prijava nego 2000. godine, odnosno oko 60% u odnosu na razdoblje od 2008. do 2011. godine). Pogledamo li apsolutne brojke i stope osuda, uočavamo isti trend, ali s puno manjim oscilacijama: osude su dvostruko manje zastupljene posljednjih godina u odnosu na početak 2000-ih, te tri puta manje nego u razdoblju od 2008. do 2011. godine.

Graf 3. Kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika za kaznena djela protiv imovine od 2000. do 2020. godine

Pretpostavke za objašnjavanje takvog trenda kretanja imovinskih delikata maloljetnika možemo tražiti u već spomenutim promjenama općeg rizičnog ponašanja mladih danas (Blomqvist i sur., 2019; Durbeej i sur., 2019; Keyes i sur., 2019; Askari i sur., 2021; Essau i de la Torre-Luque, 2021), ali i u parcijalnim zakonskim izmjenama. Naime KZ/97 nije kod imovinskih delikata propisivao iznos male imovinske koristi, već je Vrhovni sud RH, svjestan mogućih posljedica takvog rješenja, radi jedinstvene primjene neodređenih vrijednosnih obilježja kod pojedinih kaznenih djela od strane svih sudova, zauzeo stajalište da se radi o vrijednosti koja ne prelazi 1000 kuna (Maršavelski, 2009). Prvim stupanjem na snagu KZ/11, iznos male vrijednosti također nije bio specifično propisan te se praksa rukovodila odlukama Kaznenog odjela Vrhovnog suda iz 2012. godine kada je taj iznos povećan na 2000 kuna (Novoselec, 2014), što u maloljetničkoj delinkvenciji može imati značajne reperkusije. Isti autor navodi da se Vrhovni sud nije slagao s obrazloženjem Kaznenog odjela prilikom povišenja granice na 2000 kuna (argumentima inflacije) te je obrazloženo da valja prihvatiti granicu od 1000 kuna. Izmjenama i dopunama KZ/11 (NN 56/15) u članku 87. stavak 30. danas je propisano da je vrijednost stvari, imovinskog prava i imovinske koristi mala ako ne prelazi 1000

kuna. Zakonsko propisivanje, do sada neodređenog malog iznosa, u pravim se znanostima smatra prihvatljivijim, budući da time sudbena vlast, odnosno Vrhovni sud RH, ne preuzima ulogu zakonodavne vlasti (Novoselec, 2014). Međutim, valja voditi računa da se tada radi o kaznenom djelu koje se pokreće privatnom tužbom (čl. 245. st. 1. KZ/11) te da je u području imovinskih delikata, u razdoblju od siječnja 2013. do svibnja 2015. godine članak 229. KZ/11 za kazneno djelo teške krađe propisivao kaznu zatvora od jedne do osam godina, zbog čega u tom razdoblju državno odvjetništvo nije moglo primjenjivati načelo oportuniteta prema maloljetnim počiniteljima teške krađe. No, izmjenama i dopunama KZ-a/11 (NN 56/15), u uvodnoj rečenici stavka 1. promijenjen je raspon kažnjavanja od šest mjeseci do pet godina, čime je opet omogućena primjena oportuniteta i za to kazneno djelo. S obzirom na nešto nižu zastupljenost teških krađa maloljetnika, navedena pravna izmjena u tom razdoblju nije značajno utjecala na cjelokupnu statistiku unutar kaznenih djela protiv imovine, osim blagog zadržavanja broja pokretanja kaznenog postupka unatoč silaznom trendu kaznenih prijava.

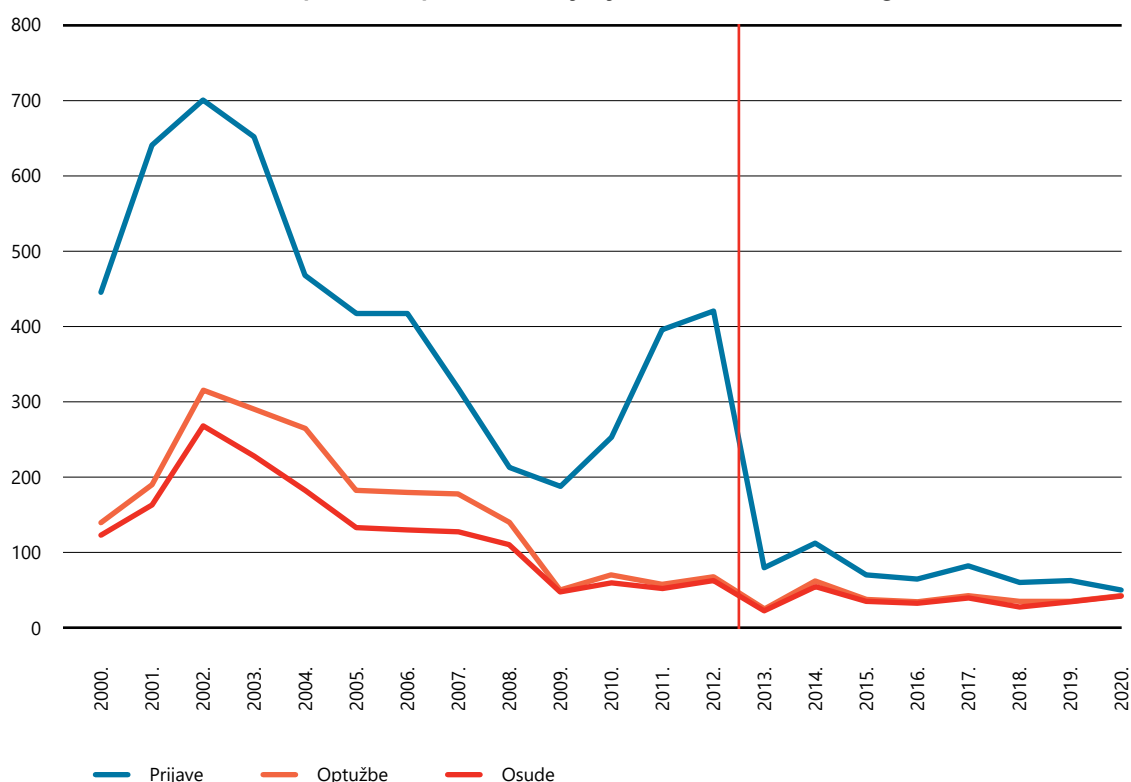
Kaznena djela vezana uz droge, odnosno sredstva ovisnosti, različito su propisana u kaznenim zakonima tijekom posljednjih dvadeset godina: KZ/97 unutar glave kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, te KZ/11 unutar glave kaznenih djela protiv zdravlja ljudi. Analizom svih pojedinačnih statističkih izvješća vidljivo je da je 98% – 100% kaznenih prijava maloljetnika unutar navedenih glava isključivo vezano uz droge (čl. 173. KZ/97 Zloupotrebavanje opojnih droga; čl. 190. KZ/11 Neovlaštena proizvodnja i promet drogama, čl. 191. KZ/11 Omogućavanje trošenja droga) zbog čega su ta djela zajednički prikazana u Grafu 4. Glavna kaznenopravna razlika u nacionalnoj politici prema zloupotrebi droga odnosi se na posjedovanje bez namjere stavljanja u promet, a koje je djelomično dekriminalizirano i prepušteno isključivo prekršajnoj sferi (Herceg Pakšić i Kovač, 2020) novim Kaznenim zakonom (KZ/11). Iste autorice navode da je prethodno navedenoj izmjeni predmetno djelo bilo dvostruko kažnjivo (uspostavom kaznene i prekršajne odgovornosti), da bi danas bilo ostavljeno samo prekršajnoj sferi, čime je prekršajno pravo značajno dobilo na važnosti, a kazneno pravo na ekskluzivnosti, u skladu s načelom *ultima ratio*. Međutim, sadašnje rješenje u skladu je sa zabranom dvostrukog suđenja po istoj stvari (načelo *ne bis in idem*). Valja istaknuti i da zakonski količina droge za osobnu uporabu nije propisana (da preprodavači ne bi mogli zloupotrebjavati tu informaciju⁶), tako da se procjena količine za osobnu uporabu određuje prema okolnostima svakog pojedinog djela.

Sve navedene pravne okolnosti mogu poslužiti kao argumentacija za razumijevanje aktualnog, uglavnom silaznog trenda kaznenih prijava, optužaba i osuda u području opojnih droga (Graf 4; Tablica 8). Međutim, razloge oscilacija, a posebno značajnoga i nagloga porasta kaznenih prijava od 2001. do 2003. godine, također, valja tražiti u društvenim čimbenicima, budući da značajnijih kaznenopravnih izmjena tada nije bilo. Stopa kaznenih prijava maloljetnika vezanih uz droge između 2001. i 2003. godine iznosi oko 30 (od 29,16 do 32,64), sa stopom osuda oko 10 (od 8,51 do 12,35), dok se je svega nekoliko godina kasnije stopa prijava i osuda smanjila za dva do tri puta (2020. iznosila je 3,39 za prijave, te 2,56 za osude). U odnosu na društveni kontekst, početkom 2000-ih Hrvatska se susrela s značajnim porastom broja ovisnika, posebno opijatskih (Kuzman, 2016), što je rezultiralo usmjeravanjem širih društvenih politika, pa tako i sustava pravosuđa, na otkrivanje i procesuiranje osoba koje posjeduju opojne droge. Važno je naglasiti i da je 2001. go-

⁶ Ministarstvo pravosuđa i uprave. Posjedovanje droge za osobnu uporabu prekršajno, a ne kazneno djelo. Preuzeto s: <https://mpu.gov.hr/posjedovanje-droge-za-osobnu-uporabu-prekršajno-a-ne-kazneno-djelo/6388> (07.02.2022.)

dine, temeljem prve Nacionalne strategije nadzora nad drogama, suzbijanja zlouporabe droga i pomoći ovisnicima o drogama u RH, donesen Zakon o suzbijanju zlouporabe (opojnih) droga (NN 107/01, 39/19), čime se vrlo jasno reflektira usmjerenje sveobuhvatnih nacionalnih politika, na vrlo sličan način kao što su nekoliko godina politike bile usmjerene prema vršnjačkom nasilju. Zatim su donesene i druge srodne strategije kao i akcijski planovi, te su osigurane različite psihoedukacijske i psihosocijalne intervencije usmjerene prije svega prema prevenciji zlouporabe droga mladih (Vlada Republike Hrvatske, 2012).

Graf 4. Kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika za kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom / protiv zdravlja ljudi od 2000. do 2020. godine

Značajan pad kaznenih prijava, optužaba i osuda vezanih uz droge poslije 2013. godine jasan je zbog već opisanih zakonskih izmjena kojima je posjedovanje za vlastitu uporabu definirano kao prekršaj, međutim, teško je objasniti kontinuirani trend opadanja kaznenih prijava nakon 2003. godine. Značajnijih zakonskih izmjena u navedenom razdoblju nije bilo, osim činjenice da je Europski sud za ljudska prava dao obol, do tada, prisutnom dvostrukom kažnjavanju, osudivši Republiku Hrvatsku za dvostruka postupanja povodom dvostruke legislative u slučajevima Maresti, a potom i Tomasović⁷, čime je izvršen značajan utjecaj europskog prava i na prekršajno i na kazneno pravo (Herceg Pakšić i Kovač, 2020). Međutim, presude Europskog suda postale su pravomoćne 2009., odnosno 2011. godine, čime se ne može objasniti pad kaznenih prijava do tog razdoblja. Slijedom navedenog, provjerili smo i prekršajne prijave i osude maloljetnika u navedenom razdoblju (od

⁷ Maresti protiv Hrvatske, 55759/07, 25. lipnja 2009. (radilo se o prekršaju protiv javnog reda i mira i kaznenom djelu nanošenja teške tjelesne ozljede), Tomasović protiv Hrvatske, 53785/09, 18. listopada 2011. (prekršajna i kaznena odgovornost za posjedovanje droge bez namjere njezina stavljanja u promet).

1998. do 2007. godine) za prekršaj zlouporabe opojnih droga, međutim i one bilježe trend opadanja nakon 2001. godine (Cvitanović, Rogić-Hadžalić i Mrčela, 2010). S jedne strane možemo pretpostaviti da su nacionalne politike ostvarile svu svrhu, za što potvrdu možemo naći i u rezultatima ESPAD istraživanja iz 2007. godine, gdje konzumacija sredstava ovisnosti kod srednjoškolaca bilježi lagani pad u odnosu na rezultate iz 2003. godine (ESPAD, 2009; str. 140–141; Slike 30b i 30c).

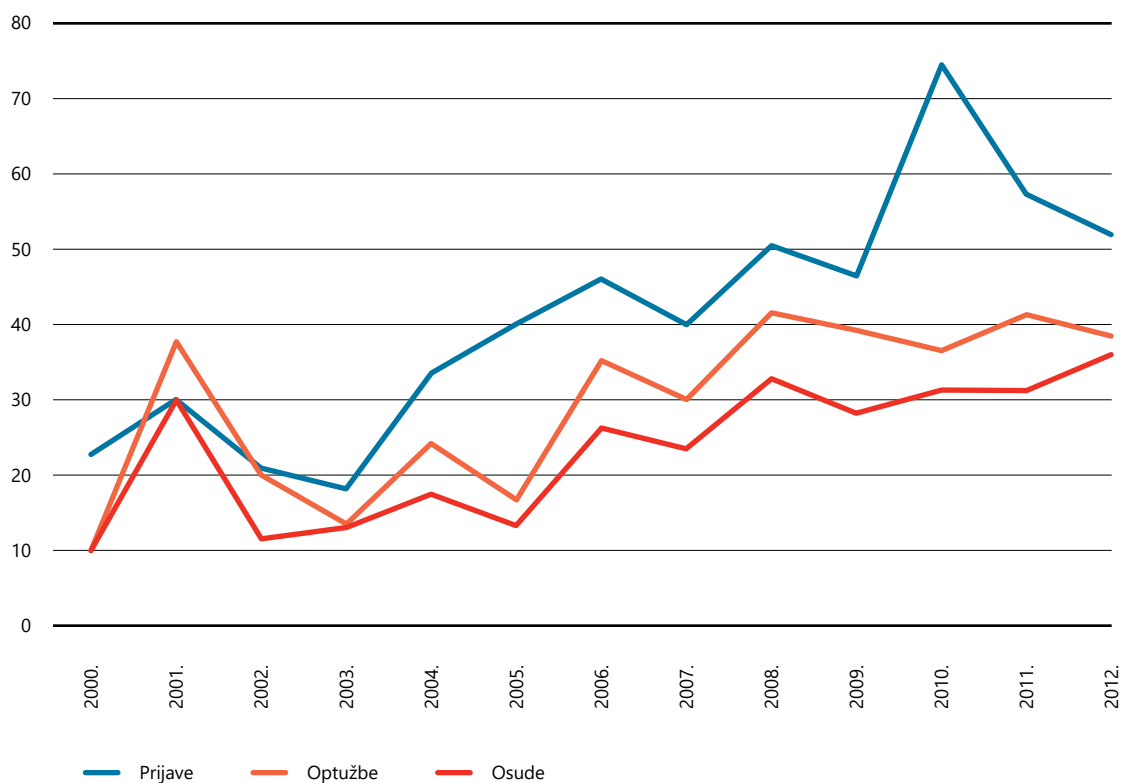
Područje seksualnih delikata doživjelo je najznačajnije zakonske izmjene u promatranom dvadesetogodišnjem razdoblju, a prije svega na način da je jedna glava KZ/97 (Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa) u KZ/11 podijeljena u dvije odvojene glave, ovisno o tome štite li se spolne slobode punoljetnih građana (Glava XVI. Kaznena djela protiv spolne slobode) ili spolna nepovredivost i dobrobit djece (Glava XVII. Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta). Slijedom navedenog, nije moguće rezultate kaznenih prijava, optužaba i osuda maloljetnika u tom području prikazati jednim grafom, već razdobljem vrijedećih pravnih akata (od 2000. do 2012. godine Graf 5; od 2013. do 2020. godine Grafovi 6 i 7). Rittossa (2018) navodi da je novim KZ/11 dobna granica usvojena kao kriterij u unutarnoj razradi kaznenih djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, koja su sada koncipirana kao kaznena djela na štetu djece mlađe od 15 i od 18 godina. Autorica navodi da se pomicanjem dobne granice dopustivosti stupanja u spolne odnose na 15 godina proširila kažnjivost svih spolnih aktivnosti s djecom i na djecu koja su dosegla 14, ali ne i 15 godina života. Također, navodi i da je važna izmjena uvođenje novog kaznenog djela u članku 161. KZ/11 (mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba), a otklon od pojačane kriminalizacije spolnih aktivnosti s djecom zakonodavac je ostvario priznavanjem isključenja protupravnosti u slučajevima u kojima razlika u dobi između mladih osoba koje su se upustile u spolnu intimnost nije veća od tri godine. Sve navedene izmjene vrlo su važne za razumijevanje stanja i kretanja kriminaliteta maloljetnika kod tih delikata, kako s obzirom da dob žrtve/oštećenika tako i u odnosu na vršnjačku strukturu odnosa.

Analizom apsolutnih brojki u Grafu 5 uočavamo trend laganoga porasta kaznenih prijava optužaba i osuda, što nam potvrđuju i rezultati stope kriminaliteta u navedenom razdoblju (Tablica 8). Naime od 2000. do 2004. godine stopa se kaznenih prijava kretala oko 1,0, a osuda oko 0,5. Nekoliko godina kasnije, od 2010. do 2012. godine stopa prijava i osuda za seksualne delikte porasla je tri do četiri puta (stopa prijava od 3,0 do 3,8; stopa osuda od 1,5 do 1,8). Pogledom na pojedinačna kaznena djela uočavamo najveći porast u kaznenom djelu spolnog odnosa s djetetom (čl. 192. KZ/97) te bludnih radnji (čl. 193. KZ/97). Pritom valja naglasiti da se do 2011. godine, i donošenja novog ZSM-a, djetetom smatrala osoba mlađa od 14 godina života, dok je od 2011. godine dijete kao žrtva osoba do 18. godina života (čl. 113. st. 2. ZSM). Od 2008. godine članci 196. KZ/97 (Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju), te 197. KZ/97 (Upoznavanje djece s pornografijom) bilježe zastupljenost u statistici kaznenih prijava maloljetnika, uz lagani rast, što je moguće pripisati tehnološkom napretku. Naime, upravo razvoju digitalne tehnologije dostupne svima, uz senzibilizaciju društva na seksualno nasilje i ohrabivanje žrtava prema prijavljivanju seksualnog nasilja, možemo pripisati kontinuirani trend porasta te vrste delikata kod maloljetnika. U tom kontekstu, Odeljan (2018), temeljem domaćih i stranih istraživanja i prakse navodi da se seksualno nasilje, među ostalim, dijeli i na: (1) Kontaktno seksualno zlostavljanje koje predstavlja sve oblike zlostavljanja vezane uz penetracije, ali i one slučajeve u kojima počinitelj ima drugi fizički kontakt sa žrtvom, te (2) Nekontaktno seksualno zlostavljanje koje predstavlja sve ostale slučajeve u kojima

počinitelj fizički ne dodiruje dijete, kao što je vrbovanje, iskorištavanje djeteta za pornografiju i pornografske predstave, upoznavanje djeteta s pornografijom te pokazivanje putem interneta i slično.

Rezultati prikazani u Grafu 5 također pokazuju značajno manji raskorak između kaznenih prijava i optužaba u odnosu na druge, ranije prikazane skupine kaznenih djela, a razlog tome je prije svega u granicama kažnjavanja. Naime, ako postoji osnovana sumnja da je počinitelj počinio kazneno djelo, kod manjeg broja djela zapriječena je kazna zatvora do pet godina, kao uvjet za primjenu uvjetovanog oportuniteta (primjerice, prisila na spolni odnos, bludne radnje, zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom i upoznavanje djece s pornografijom), međutim, unatoč tome, također valja pretpostaviti i da se uvjetovani oportunitet neće u tolikoj mjeri koristiti za tako osjetljive delikte.

Graf 5. Kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika za kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa od 2000. do 2012. godine

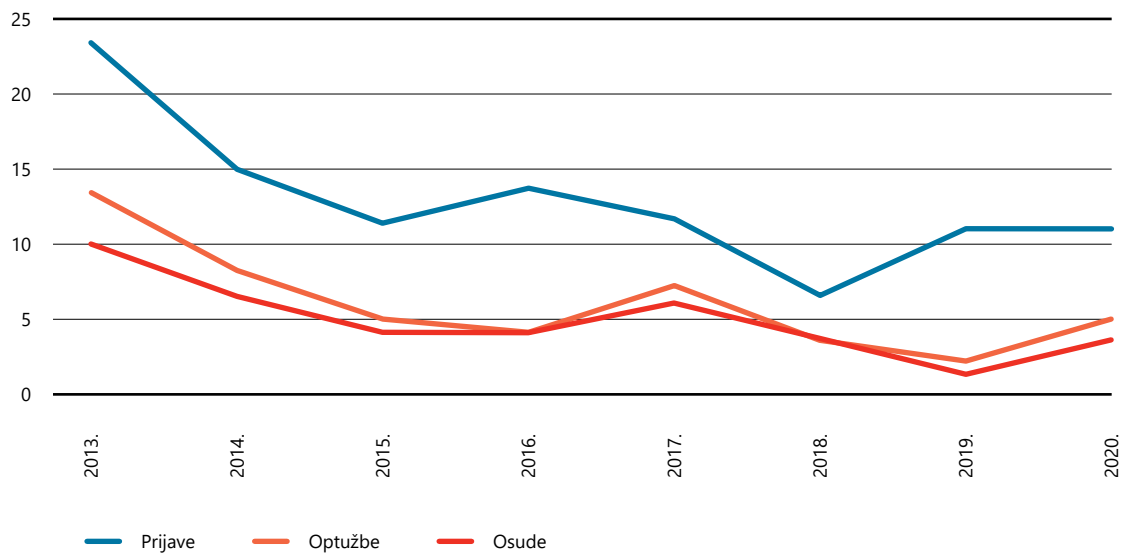
Seksualne delikte od 2013. do 2020. godine promatramo u dvjema glavama, a apsolutne brojke (Grafovi 6 i 7), kao i stope kaznenih prijava, optužaba i osuda (Tablica 8) govore u prilog svojevrsnoj stabilnoj strukturi kaznenih djela protiv spolne slobode u navedenom razdoblju. Iznimka je 2013. godina gdje se vjerojatno radi i o nekim djelima počinjenim prije 2013. godine, zbog čega se morao primjenjivati aktualan zakon u vrijeme počinjenja kaznenog djela, odnosno javljaju se problemi pravnog kontinuiteta i primjene blažeg zakona o kojima, što u području seksualnih delikata posebno problematizira i Rittossa (2016). Stopa kaznenih prijava kreće se između 0,5 i 1,0, bez većih oscilacija. S druge pak strane, interesantno je primijetiti efekt porasta kaznenih prijava i

osuda u području kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Dok se stopa prijave od 2013. do 2015. godine kretala oko 1,0, ona 2017. godine iznosi oko 3,5, a 2020. godine 3,7. Time zaključujemo da imamo oko tri puta više kaznenih prijava u odnosu na prethodno navedeno razdoblje, a osude prate sličan trend. Analizom pojedinačnih kaznenih djela uočava se najveći porast u dvama kaznenim djelima: Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina (čl. 158. KZ/11), te Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163. KZ/11), čime se potvrđuje teza o važnosti razumijevanja računalne pornografije i kažnjivih radnja u tom području. Važno je naglasiti da su brojna suvremena seksualno rizična ponašanja na internetu danas kažnjiva, i dok će ona u kaznenopravnim znanostima biti kategorizirana kao kazneno djelo iz ranije navedenih glava KZ-a/11, u kliničkom smislu govorimo o ponašanjima kao što su sexting (slanje i prosljeđivanje seksualno eksplicitnih fotografija i poruka), grooming (vrbovanje), sextortion (iznuđivanje) i slično (Šincek, 2010; Odeljan, 2018; Vejmelka, 2020; Buljan Flander i sur., 2021; Raguž, Buljan Flander i Boričević Maršanić, 2021), a čija je prevalencija i učestalost, prema navedenim referencijama, u značajnom porastu.

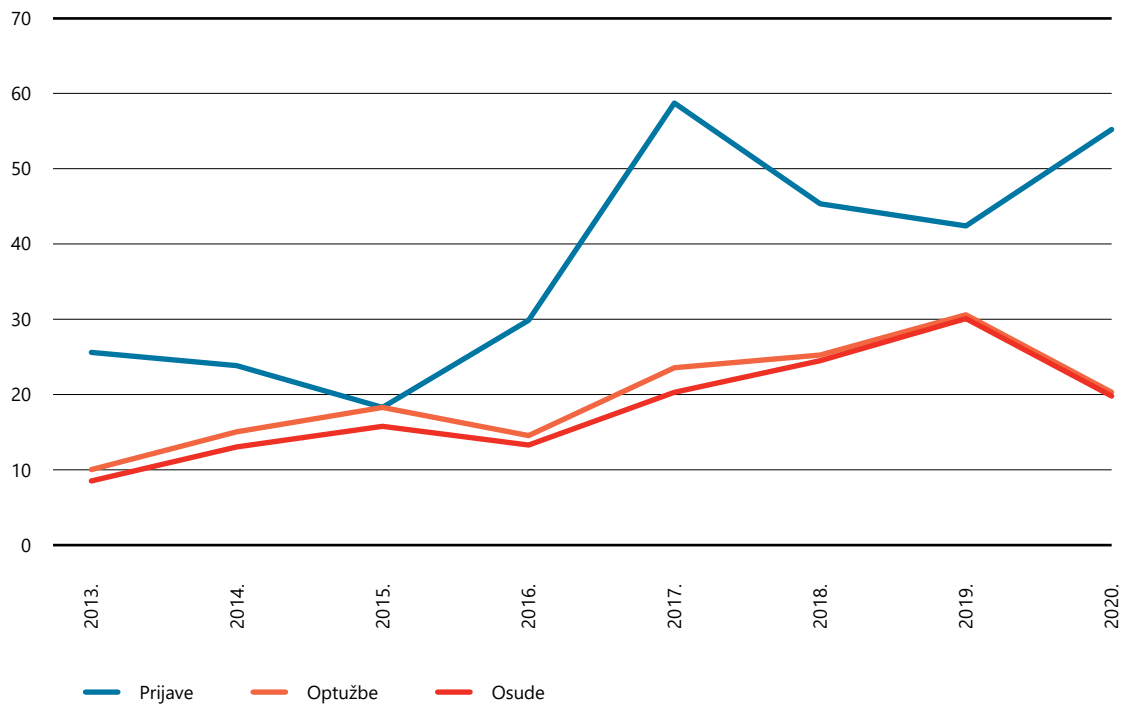
U odnosu na izmjene KZ/11, od njegova donošenja do danas, spomenimo i da su krajem prosinca 2018. godine stupile na snagu izmjene i dopune (NN 118/18) u kojima je za razna kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta povećana gornja granica moguće izrečene kazne zatvora. Za potrebe ovog rada navest ćemo samo dva kaznena djela koja su do izmjena i dopuna 2018. godine bila kažnjiva kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina, a nakon čega je došlo do povećanja kažnjavanja kaznom zatvora od jedne do osam godina, čime je kod maloljetnih počinitelja onemogućena primjena uvjetovanog oportuniteta. Radi se o kaznenom djelu bludnih radnji nad djetetom mlađim od 15 godina (čl. 158. st. 2. KZ/11), te spolne zlouporabe djeteta starijeg od 15 godina (čl. 159. st. 1 KZ/11). Pritom potonje kazneno djelo nije relevantno za područje maloljetničke delinkvencije budući da se po opisu kaznenog djela radi o punoljetnom počinitelju kaznenog djela, ili bi se u odnosu na stavak dva navedenog članka djelo okarakteriziralo unutar kaznenih djela protiv spolne slobode. Slijedom navedenog, kod maloljetnika kaznena djela iz članka 159. KZ/11 nisu zastupljena u statistici, dok ona iz članka 158. stavak 2. KZ/11 jesu.

U području širih društvenih politika, Republika Hrvatska jasno pokazuje svoju posvećenost zaštiti djece od svih oblika zlostavljanja, uključujući i seksualno zlostavljanje, a što je vidljivo usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva i prakse s odredbama odgovarajućih međunarodnih konvencija, ugovora, smjernica i deklaracija u području zaštite djece od svih oblika seksualnog zlostavljanja (Rittossa, 2016; Odeljan, 2018). Usmjerenost društva prema većoj senzibilizaciji na te delikte možemo sagledati i u činjenici da su 2014. godine Vlada RH i Ured za ravnopravnost spolova (2014) donijeli prvi Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, odnosno da je Vlada RH 2018. godine donijela novi Protokol istog naslova (NN 70/18). Istovremeno, uočavamo da navedene okolnosti nisu dovele do naglih i ekspanzivnih promjena u kaznenim prijavama kakve smo uočili kod kaznenih djela protiv života i tijela te kaznenih djela vezanih uz zlouporabu sredstava ovisnosti, što je razumljivo s obzirom na osjetljivost i prirodu tih kaznenih djela, kao i način njihova otkrivanja.

Graf 6. Kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika za kaznena djela protiv spolne slobode od 2013. do 2020. godine

Graf 7. Kaznene prijave, optužbe i osude maloljetnika za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta od 2013. do 2020. godine

ZAKLJUČAK

Analiza službenog kriminaliteta maloljetnika tijekom dvadesetjednogodišnjeg razdoblja oslikava dinamičnu prirodu kaznenih prijava, optužaba i osuda. Iako su maloljetnici zastupljeni u ukupnom kriminalitetu sa svega 2,4%, radi se o razvojno osjetljivoj skupini prema kojoj je potrebno poduzeti što je moguće kvalitetnije kaznenopravne intervencije, a da bi se preveniralo delinkventno ponašanje u odrasloj dobi. Rezultati provedene analize odgovorili su na definirana pitanja te je potvrđena specifičnost, ne samo obujma, već i fenomenoloških obilježja maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj, gdje su oni gotovo isključivo vezani uz četiri skupine kaznenih djela (imovinski, nasilni i seksualni delikti, te oni vezani uz ilegalna sredstva ovisnosti). U skladu s nekim drugim inozemnim analizama i studijama, na generalnoj razini stopa kriminaliteta je u kontinuiranom opadanju od 2011. godine (Päroşanu, 2016, McAra i McVie, 2019; van der Laan i sur., 2019; Fernández-Molina i Bartolomé Gutiérrez, 2020), ali razlike uočavamo u pojedinim skupinama kaznenih djela. Tako su primjerice kaznena djela protiv imovine i protiv života i tijela u laganom padu, ona vezana uz droge stagniraju od 2013. godine kada je novim KZ/11 posjedovanje droge za vlastitu uporabu prebačeno u prekršajnu sferu, dok su seksualni delikti u kontinuiranom laganom porastu.

Dobiveni rezultati također potvrđuju poznate nedostatke službenih podataka o kriminalitetu u odnosu na realno ponašanje populacije o kojima je bilo riječi u uvodnom dijelu. Naime, statističke anomalije u pojedinim skupinama kaznenih djela (primjerice kod kaznenih djela protiv života i tijela i onima vezanim uz droge) pokazuju da šire društvene politike te zakonske izmjene mogu značajno povećati (ili smanjiti) službenu stopu kriminaliteta, čime se jasno zaključuje da stopa velikim dijelom reflektira i politiku kaznenog progona. U radu su ponuđene pretpostavke o razlozima promjene stope kriminaliteta u pojedinim razdobljima, međutim specifičnije odgovore bi trebalo tražiti dubinskim proučavanjem svake skupine kaznenih djela, što nadilazi ciljeve ovog rada. U budućnosti bi valjalo, paralelno s praćenjem službenog kriminaliteta, a po uzoru na ESPAD istraživanja, svakih nekoliko godina provoditi i studije samoiskaza rizičnoga i delinkventnog ponašanja mladih na redovnim populacijama (reprezentativnim uzorcima), a da bi se omogućilo praćenje trendova realnog ponašanja u odnosu na službeno poznati kriminalitet. Tako nam, primjerice, suvremena literatura govori o značajnom porastu rizičnog seksualnog ponašanja mladih na internetu (Šincek, 2010; Odeljan, 2018; Vejmelka, 2020; Buljan Flander i sur., 2021; Raguž, Buljan Flander i Boričević Maršanić, 2021), dok je službeni kriminalitet u tom području u laganom porastu. S druge pak strane, ESPAD studije govore u prilog stabilizaciji konzumiranja ilegalnih droga u Hrvatskoj kod mladih u posljednja dva desetljeća (ESPAD, 2020), dok u području kaznenih djela bilježimo značajan pad zbog opisanih zakonskih izmjena. Bez usporednih studija i analiza, zapravo je nemoguće približiti se realnoj slici kriminaliteta, jer je to jedini način da se iskoristi prednost svake metodologije te anulira nedostatak iste, a planiranje kaznenih politika prema mladima temeljem realnijih pokazatelja je važno za pravovremeno reagiranje prema novim modalitetima rizičnog ponašanja koje ulazi i u kaznenu sferu.

LITERATURA

- Aebi, M. F. (2009). Self-reported delinquency surveys in Europe. U R. Zauberman (ur.), *Self-reported crime and deviance studies in Europe* (str. 11–49). Vubpress Brussels University Press.
- Aebi, M. F., Caneppele, S., Harrendorf, S., Hashimoto, Y. Z., Jehle, J.-M., Khan, T. S., Kühn, O., Lewis, C., Molnar, L., Smit, P., Pórisdóttir, R. i suradnici (2021). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2021 (6th ed.)*. Series UNILCRIM, (1) 2021. Preuzeto s: <https://wp.unil.ch/europeansourcebook/printed-editions-2/> (25.11.2021.)
- Askari, M. S., Rutherford, C. G., Mauro, P. M., Kreski, N. T. i Keyes, K. M. (2021). Structure and trends of externalizing and internalizing psychiatric symptoms and gender differences among adolescents in the US from 1991 to 2018. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02189-4>
- Bašić, J. i Ferić, M. (2004). Djeca i mladi „u riziku“: rizična ponašanja. U J. Bašić, N. Koller-Trbović i S. Uzelac (ur.), *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja* (str. 57–71). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Blomqvist, I., Henje Blom, E., Hägglöf, B. i Hammarström, A. (2019). Increase of internalized mental health symptoms among adolescents during the last three decades. *European Journal of Public Health*, 29(5), 925–931. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckz028>
- Buljan Flander, G., Prijatelj, K., Raguž, A., Čagalj Farkas, M. i Selak Bagarić, E. (2021). Rasprostranjenost i navike sekstinga kod djece srednjoškolske dobi u Hrvatskoj. *Napredak*, 162(1-2), 7–25.
- Cajner Mraović, I. i Ivanušec, D. (2001). Odnosi između policije i maloljetnika kao čimbenik učinkovitosti policije u prevenciji maloljetničke delinkvencije. U J. Bašić i J. Janković (ur.), *Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici* (str. 273–284). Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.
- Carić, A. i Kustura, I. (2010). Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo? – 1. dio. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47(3), 605–620.
- Cvitanović, L., Rogić-Hadžalić, D. i Mrčela, M. (2010). *Zlouporaba opojnih droga 1998.–2007. – studije i analize 107*. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Preuzeto s: https://www.dzs.hr/Hrv/publication/studije/Studije-i-analize_107.pdf (07.02.2022.)
- Cvjetko, B. i Singer, M. (2011). *Kaznenopravna odgovornost mladeži u praksi i teoriji*. Organizator.
- Državni zavod za statistiku (2020). Maloljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2019. *Statistička izvješća, br. 1672*. Državni zavod za statistiku.
- Durbeej, N., Sörman, K., Norén Selinus, E., Lundström, S., Lichtenstein, P., Hellner, C. i Halldner, L. (2019). Trends in childhood and adolescent internalizing symptoms: results from Swedish population based twin cohorts. *BMC Psychology*, 7, 50. <https://doi.org/10.1186/s40359-019-0326-8>
- ESPAD (2009). *The 2007 ESPAD Report – Substance Use Among Students in 35 European Countries*. Preuzeto s: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/The_2007_ESPAD_Report-FULL_091006.pdf (07.02.2022.)
- ESPAD (2020). *Objava iz EU Agencije za droge u Lisabonu*. Preuzeto s: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2020/11/ME%C4%90UNARODNA-OBJAVA-REZULTATA_ESPAD-2019_HRV.pdf (07.02.2022.)

- Essau, C. A. i de la Torre-Luque, A. (2021). *Comorbidity Between Internalising and Externalising Disorders Among Adolescents: Symptom Connectivity Features and Psychosocial Outcome*. *Child Psychiatry & Human Development*. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01264-w>
- Europski sud za ljudska prava (2009). *Predmet Maresti protiv Hrvatske (Zahtjev br. 55759/07)*. Preuzeto s: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocImages/arhiva/MARESTI.pdf> (07.02.2022.)
- Europski sud za ljudska prava (2011). *Predmet Tomasović protiv Hrvatske (Zahtjev br. 53785/09)*. Preuzeto s: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocImages/arhiva/TOMASOVIC.pdf> (07.02.2022.)
- EUROSTAT (2021). *Emigration by age and sex*. Preuzeto s: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_emi2&lang=en (02.12.2021.)
- Farrington, D. P. (1979). Longitudinal Research on Crime and Delinquency. *Crime and justice*, 1, 289–348.
- Farrington, D. P., Jolliffe, D., Hawkins, J. D., Catalano, R. F., Hill, K. G. i Kosterman, R. (2000). *Comparing delinquency careers in court records and self-reports*. Unpublished manuscript, Cambridge University.
- Fernández-Molina, E. i Bartolomé Gutiérrez, R. (2020). Juvenile crime drop: What is happening with youth in Spain and why?. *European Journal of Criminology*, 17(3), 306–331. <https://doi.org/10.1177/1477370818792383>
- Getoš Kalac, A.-M. i Karlović, R. (2014). Kriminologija i pogibeljni kriminal u Hrvatskoj i u globalnom kontekstu – stanje jučer, danas i sutra. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 64(5-6), 1121–1145.
- Getoš Kalac, A.-M. i Pribisalić, D. (2020). Tamna i svijetla strana tamne brojke kriminala: o izazovima istraživanja nepoznanica i blagoslovu neznanja. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 70(5), 637–673. <https://doi.org/10.3935/zpfz.70.5.03>
- Gushue, K., Mccuish, E. i Corrado, R. R. (2020). Developmental Offending Patterns: Female Offending Beyond the Reference Category. *Criminal Justice and Behavior*, 48(2), 139–156. <https://doi.org/10.1177/0093854820966729>
- Herceg Pakšić, D. i Kovač, N. (2020). Prekršajno pravo u službi suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj: Posjedovanje droge bez namjere stavljanja u promet. *Pravni vjesnik*, 36(1), 79–98. <https://doi.org/10.25234/pv/10613>
- Junger-Tas, J. (2010). The Significance of the International Self-report Delinquency Study (ISR). *European Journal on Criminal Policy and Research*, 16, 71–87.
- Junger-Tas, J. i Marshall, I. H. (1999). The self-report methodology in crime research. U M. H. Tonry (ur.), *Crime and Justice: Review of Research* (vol. 25, str. 291–367). The University of Chicago.
- Kazneni zakon. *Narodne novine*, 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 143/12.
- Kazneni zakon. *Narodne novine*, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21.
- Keyes, K. M., Gary, D., O'Malley, P. M., Hamilton, A. i Schulenberg, J. (2019). Recent increases in depressive symptoms among US adolescents: trends from 1991 to 2018. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 54, 987–996. <https://doi.org/10.1007/s00127-019-01697-8>

- Koller-Trbović, N. (2004). Poremećaji u ponašanju djece i mladih. U J. Bašić, N. Koller-Trbović i S. Uzelac (ur.), *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja* (str. 83–96). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kovčo Vukadin, I. (2005). Stanje i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 12(2), 279–325.
- Kovčo Vukadin, I. (2011). Analiza dinamike i strukture kriminaliteta u Republici Hrvatskoj u razdoblju između dviju velikih reforma kaznenog zakonodavstva (1997.-2011.). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18(2), 359–416.
- Kratcoski, P. C. i Kratcoski L. D. (1990). *Juvenile Delinquency*. Prentice Hall.
- Kuzman, M. (2016) Pojavnost i kretanje ovisnosti o psihoaktivnim drogama u Republici Hrvatskoj. U D. Roviš (ur.), *Izazovi izgradnje cjelovitog pristupa prevenciji ovisnosti te liječenju, resocijalizaciji i socijalnoj reintegraciji ovisnika u Republici Hrvatskoj – Analiza stanja i potreba te iskustva Primorsko-goranske županije* (str. 13–32). Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije.
- Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M. (2018). Percepcija stručnjaka o svrsishodnosti sustava maloljetničkog pravosuđa. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39(3), 1259–1286. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.3.4>
- Maršavelski, A. (2009). Neodređene ili određene vrijednosti kao obilježja kaznenih djela i sankcija u kaznenom pravu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16(1), 117–146.
- McAra., L. i McVie, S. (2019). Transformations in youth crime and justice across Europe: Evidencing the case for diversion. U B. Goldson (ur.), *Juvenile justice in Europe – Past, Present and Future* (str. 74–103). Routledge.
- Mikšaj Todorović, Lj. (2004). Kriminalno ponašanje. U J. Bašić, N. Koller-Trbović i S. Uzelac (ur.), *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja* (str. 17–45). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2004). *Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*. Preuzeto s: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Dokumenti-ZakonskiPodzakonski-Akti/Predskolski/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20nasilja%20me%C4%91u%20djecom%20i%20mladima%20-%20Ministarstvo%20za%20demografiju,%20obitelj,%20mlade%20i%20socijalnu%20politiku.pdf> (07.02.2022.)
- Ministarstvo pravosuđa i uprave. *Posjedovanje droge za osobnu uporabu prekršajno, a ne kazneno djelo*. Preuzeto s: <https://mpu.gov.hr/posjedovanje-droge-za-osobnu-uporabu-prekršajno-a-ne-kazneno-djelo/6388> (07.02.2022.)
- Moffitt T. E. (2018). Male antisocial behaviour in adolescence and beyond. *Nature human behaviour*, 2, 177–186.
- Novoselec, P. (2014). Druga novela Kaznenog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21(2), 439–466.
- Odeljan, R. (2018). *Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece: Priručnik za stručnjake*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s: http://arhiva.cnzd.org/uploads/document/attachment/95/Prirucnik2_Seksualno_zlostavljanje.pdf (07.02.2022.)

- Păroșanu, A. (2016). Juvenile justice in Romania – reform trends, legal aspects, sentencing practice and imprisonment trends. *REJ – Revista de Estudios de la Justicia*, 25, 156–173.
- Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. *Narodne novine*, 70/18.
- Puharić, B. i Radić, I. (2015). Primjena načela svrhovitosti u postupanju prema maloljetnicima. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22(2), 635–670.
- Radetić-Paić M. i Maružin, E. (2009). Neka obilježja maloljetničke delinkvencije na području nadležnosti policijske postaje Rovinj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(1), 69–77.
- Raguž, A., Buljan Flander, G. i Boričević Maršanić, V. (2021). Uporaba modernih tehnologija kao rizik za seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece i adolescenata putem interneta. *Kriminologija i socijalna integracija*, 29(2), 226–247. <https://doi.org/10.31299/ksi.29.2.2>
- Reiss, A. J. Jr. i Farrington, D. P. (1991). Advancing knowledge about co-offending: Results from a prospective longitudinal survey of London males. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82, 360–395.
- Ricijaš, N. (2012). *Priručnik za edukaciju – Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija*. Ministarstvo socijalne politike i mladih.
- Ricijaš, N., (2017). Dobre prakse i izazovi u kontekstu maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj. U R. Kovačević i sur. (ur.), *Maloljetnička delinkvencija – dijalog, razmjena iskustava i znanja* (str. 123–144). OFF SET.
- Rittossa, D. (2016). Kaznenopravna zaštita djece od seksualnog zlostavljanja u Republici Hrvatskoj – potreba za daljnjom reformom? U S. Popović (ur.), *Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje – Zbornik radova s interdisciplinarnog znanstveno-stručnog skupa*. Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Rittossa, D. (2018). Kažnjavanje počinitelja najtežih seksualnih delikata na štetu djece u RH – zakonski okvir i postojeća sudska praksa. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 25(2), 417–445.
- Ručević, S., Ajduković, M. i Šincek, D. (2009). Razvoj upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (SRDP-2007). *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(1), 1–11.
- Siegel, L. J. (2002). *Juvenile Delinquency*. Wadsworth Group.
- Siegel, L. J. i Senna, J. J. (2000). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law*. Wadsworth Group.
- Singer, M. (1996). *Kriminologija*. Nakladni zavod Globus.
- Singer, M. i Mikšaj-Todorović, Lj. (1993). *Delinkvencija mladih*. Nakladni zavod Globus.
- Singer, M. i suradnici (2008). *Kriminološke osobitosti maloljetničke delinkvencije – Tijek školovanja, poremećaji u ponašanju, obiteljske prilike*. Nakladni zavod Globus.
- Sixto-Costoya, A., Castelló-Cogollos, L., Aleixandre-Benavent, R. i Valderrama-Zurián, J. C. (2021). Global scientific production regarding behavioral addictions: An analysis of the literature from 1995 to 2019. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 100371. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2021.100371>
- Skogan, W. G. (1977). Dimensions of the Dark Figure of Unreported Crime. *Crime and Delinquency*, 23(1), 41–50. <https://doi.org/10.1177/001112877702300104>

- Stašević, I. i Derk, D. (2016). Osobitosti maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj. *Policija i sigurnost*, 25(3), 259–275.
- Šincek, D. (2010) Sexting: slanje i prosljeđivanje seksualno eksplicitnih fotografija i poruka. *Život i škola*, 23(1), 130–140.
- Thornberry, T. P. i Krohn, M. D. (2000). The Self-report Method for Measuring Delinquency and Crime. U D. Duffe (ur.), *Measurement and Analysis of Crime and Justice* (str. 33–84). National institute of justice.
- UNICEF (2010). *Priručnik – Program prevencije vršnjačkog nasilja: Za sigurno i poticajno okruženje u školama; II. dopunjeno izdanje*. Preuzeto s: [https://www.unicef.org/croatia/media/751/file/Za%20sigurno%20i%20poticajno%20okru%C5%BEenje%20u%20%C5%A1kolama%20\(Stop%20nasilju%20me%C4%91u%20djecom\).pdf](https://www.unicef.org/croatia/media/751/file/Za%20sigurno%20i%20poticajno%20okru%C5%BEenje%20u%20%C5%A1kolama%20(Stop%20nasilju%20me%C4%91u%20djecom).pdf) (07.02.2022.)
- van der Laan, A. M., Rokven, J., Weijters, G. i Beerthuisen, M. G. C. J. (2019). *The Drop in Juvenile Delinquency in The Netherlands: Changes in Exposure to Risk and Protection*. Justice Quarterly. <https://doi.org/10.1080/07418825.2019.1656762>
- Vejmekla, L. (2020). Terminologija i konceptualizacija seksualnog iskorištavanja djece na internetu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28(1), 95–114. <https://doi.org/10.31299/ksi.28.1.5>
- Velki, T. i Ozdanovac, K. (2014). Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije. *Školski vjesnik*, 63(3), 327–352.
- Vlada Republike Hrvatske (2012). *Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. Do 2017. godine*. Preuzeto s: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/HR_Nacionalna_strategija_suzbijanja_zlouporabe_droga_2012.-2017._final.pdf (07.02.2022.)
- Vlada RH i Ured za ravnopravnost spolova (2014). *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Preuzeto s: [https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20seksualnog%20nasilja%20\(2014.\).pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20seksualnog%20nasilja%20(2014.).pdf) (07.02.2022.)
- Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine*, 118/18.
- Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine*, 56/15.
- Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. *Narodne novine*, 71/06.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež. *Narodne novine*, 126/19.
- Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. *Narodne novine*, 133/12.
- Zakon o kaznenom postupku. *Narodne novine*, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19.
- Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. *Narodne novine*, 1/10.
- Zakon o sudovima za mladež. *Narodne novine*, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.
- Zakon o suzbijanju zlouporabe droga. *Narodne novine*, 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13, 39/19.
- Zrilić, S. (2011). Povezanost bježanja s nastave i maloljetničke delinkvencije. *Magistra ladertina*, 6(6), 33–44. <https://doi.org/10.15291/magistra.835>

PRILOG**Tablica 1. Omjer odraslih i maloljetnih počinitelja kaznenih djela prema službenim kaznenim prijavama, optužbama i osudama od 2017. do 2020. godine**

			APSOLUTNI BROJ (N)			OMJER U ODNOSU NA UKUPNI KRIMINALITET (%)		
			PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE
2017	ODRASLI	N	58181	14466	12091	97,4%	97,4%	97,3%
	MALOLJETNICI	N	1575	380	333	2,6%	2,6%	2,7%
	UKUPNO	N	59756	14846	12424	100,0%	100,0%	100,0%
2018	ODRASLI	N	54070	14110	11866	97,8%	97,6%	97,5%
	MALOLJETNICI	N	1196	347	302	2,2%	2,4%	2,5%
	UKUPNO	N	55266	14457	12168	100,0%	100,0%	100,0%
2019	ODRASLI	N	52670	15230	13002	97,7%	97,9%	97,8%
	MALOLJETNICI	N	1213	331	293	2,3%	2,1%	2,2%
	UKUPNO	N	53883	15561	13295	100,0%	100,0%	100,0%
2020	ODRASLI	N	48272	13615	11634	97,8%	97,9%	97,8%
	MALOLJETNICI	N	1079	298	268	2,2%	2,1%	2,2%
	UKUPNO	N	49351	13913	11902	100,0%	100,0%	100,0%
PROSJEK 2017–2020	ODRASLI	–	–	–	–	97,7%	97,7%	97,6%
	MALOLJETNICI	–	–	–	–	2,3%	2,3%	2,4%

Tablica 2. Omjer osuda odraslih i maloljetnih počinitelja kaznenih djela u RH od 2017. do 2020. godine

GLAVA KZ: KAZNENA DJELA...	2017				2018				2019				2020				PROSJEČNI OMJER KD PREMA DOBNOJ SKUPINI (%)	
	APS		%		APS		%		APS		%		APS		%			
	O	M	O	M	O	M	O	M	O	M	O	M	O	M	O	M	O	M
PROTIV IMOVINE	4441	191	36,7	57,4	4247	167	35,8	55,3	4473	151	34,4	51,5	3708	149	31,9	55,6	34,7	55,0
PROTIV ZDRAVLJA LJUDI	670	42	5,5	12,6	667	30	5,6	9,9	645	35	5,0	12,0	592	40	5,1	14,9	5,3	12,4
PROTIV ŽIVOTA I TIJELA	698	26	5,8	7,8	655	26	5,5	8,6	773	25	6,0	8,5	695	20	6,0	7,5	5,8	8,1
SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA	104	21	0,9	6,3	97	24	0,8	8,0	103	29	0,8	9,9	99	21	0,9	7,8	0,8	8,0
PROTIV SPOLNE SLOBODE	92	6	0,8	1,8	98	4	0,8	1,3	80	1	0,6	0,3	99	4	0,9	1,5	0,8	1,2
OSTALA KD	6086	47	50,3	14,1	6102	51	51,4	16,9	6928	52	53,3	17,8	6441	34	55,4	12,7	52,6	15,4
UKUPNO	12091	333	100%	100%	11866	302	100%	100%	13002	293	100%	100%	11634	268	100%	100%	100%	100%

Legenda: APS – apsolutni broj; O – odrasli počinitelji KD; M – maloljetni počinitelji KD

Tablica 3. Apsolutne brojke i stopa kaznenih prijava, optužbi i osuda maloljetnika od 2000. do 2020. godine, uz udjele pojedinih procesnih radnji unutar službenih pokazatelja

	PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE		UDIO OPTUŽBI U PRIJAVAMA	UDIO OSUDA U OPTUŽBAMA	UDIO OSUDA U PRIJAVAMA	UDIO NEPOKRETNJA POSTUPKA I ODBAČAJA
	N	STOPA	N	STOPA	N	STOPA				
2000	2375	108,7	1108	50,7	787	36,0	46,7%	71,0%	33,1%	53,4%
2001	2846	130,3	1133	51,9	884	40,5	39,8%	78,0%	31,1%	60,2%
2002	2822	131,0	1277	59,3	994	46,1	45,3%	77,8%	35,2%	54,8%
2003	2909	137,7	1160	54,9	875	41,4	39,9%	75,4%	30,1%	60,1%
2004	2731	131,7	1306	63,0	963	46,4	47,8%	73,7%	35,3%	52,2%
2005	2630	128,2	1096	53,4	855	41,7	41,7%	78,0%	32,5%	58,3%
2006	2830	138,5	1212	59,3	974	47,7	42,8%	80,4%	34,4%	57,2%
2007	3191	160,3	1250	62,8	968	48,6	39,2%	77,4%	30,3%	60,8%
2008	3419	173,2	1296	65,7	958	48,5	37,9%	73,9%	28,0%	62,1%
2009	3188	163,2	1238	63,4	987	50,5	38,8%	79,7%	31,0%	61,2%
2010	3270	169,3	1269	65,7	925	47,9	38,8%	72,9%	28,3%	61,2%
2011	3376	171,7	1084	55,1	814	41,4	32,1%	75,1%	24,1%	67,9%
2012	3113	157,2	778	39,3	626	31,6	25,0%	80,5%	20,1%	75,0%
2013	2553	129,4	637	32,3	545	27,6	25,0%	85,6%	21,4%	75,1%
2014	1952	101,0	626	32,4	564	29,2	32,1%	90,1%	28,9%	67,9%
2015	1739	93,6	492	26,5	420	22,6	28,3%	85,4%	24,2%	71,7%
2016	1532	87,0	422	24,0	365	20,7	27,6%	86,5%	23,8%	71,8%
2017	1575	93,8	380	22,6	333	19,8	24,1%	87,6%	21,1%	75,9%
2018	1196	74,1	347	21,5	302	18,7	29,0%	87,0%	25,3%	71,0%
2019	1213	77,4	331	21,1	293	18,7	27,3%	88,5%	24,2%	72,7%
2020	1079	69,0	298	19,1	268	17,1	27,6%	89,9%	24,8%	72,4%

Tablica 4. Bazni indeks kaznenih prijava maloljetnika od 2000. do 2020. godine – prikaz u odnosu na apsolutne brojeke i stope (na 10 000 maloljetnika) (bazne godine: 2000. i 2013.)

	APS. B (Yt)	It (2000 = 100)	St (It)	It (2013 = 100)	St (It)	STOPA (Yt)	It (2000 = 100)	St (It)	It (2013 = 100)	St (It)
2000	2375	100	0,00	–	–	108,7	100,0	0,0	–	–
2001	2846	119,8	19,8	–	–	130,3	119,8	19,8	–	–
2002	2822	118,8	18,8	–	–	131,0	120,5	20,5	–	–
2003	2909	122,5	22,5	–	–	137,7	126,7	26,7	–	–
2004	2731	115,0	15,0	–	–	131,7	121,2	21,2	–	–
2005	2630	110,7	10,7	–	–	128,2	117,9	17,9	–	–
2006	2830	119,2	19,2	–	–	138,5	127,4	27,4	–	–
2007	3191	134,4	34,4	–	–	160,3	147,4	47,4	–	–
2008	3419	144,0	44,0	–	–	173,2	159,3	59,3	–	–
2009	3188	134,2	34,2	–	–	163,2	150,2	50,2	–	–
2010	3270	137,7	37,7	–	–	169,3	155,8	55,8	–	–
2011	3376	142,2	42,2	–	–	171,7	157,9	57,9	–	–
2012	3113	131,1	31,1	–	–	157,2	144,6	44,6	–	–
2013	2553	107,5	7,5	100,0	0,0	129,4	119,1	19,1	100,0	0,0
2014	1952	82,2	-17,8	76,46	-23,54	101,0	92,9	-7,1	78,02	-21,98
2015	1739	73,2	-26,8	68,12	-31,88	93,6	86,1	-13,9	72,29	-27,71
2016	1532	64,5	-35,5	60,01	-39,99	87,0	80,0	-20,0	67,22	-32,78
2017	1575	66,3	-33,7	61,69	-38,31	93,8	86,3	-13,7	72,48	-27,52
2018	1196	50,4	-49,6	46,85	-53,15	74,1	68,2	-31,8	57,27	-42,73
2019	1213	51,1	-48,9	47,51	-52,49	77,5	71,2	-28,8	59,83	-40,17
2020	1079	45,4	-54,6	42,26	-57,74	69,0	63,5	-36,5	53,31	-46,69

Tablica 5. Bazni indeks kaznenih optužbi maloljetnika od 2000. do 2020. godine – prikaz u odnosu na apsolutne brojke i stope (na 10 000 maloljetnika) (bazne godine: 2000. i 2013.)

	APS. B (Yt)	It (2000 = 100)	St (It)	It (2013 = 100)	St (It)	STOPA (Yt)	It (2000 = 100)	St (It)	It (2013 = 100)	St (It)
2000	1108	100,0	0,0	–	–	50,7	100,0	0,0	–	–
2001	1133	102,3	2,3	–	–	51,9	102,3	2,3	–	–
2002	1277	115,3	15,3	–	–	59,3	116,9	16,9	–	–
2003	1160	104,7	4,7	–	–	54,9	108,3	8,3	–	–
2004	1306	117,9	17,9	–	–	63,0	124,2	24,2	–	–
2005	1096	98,9	-1,1	–	–	53,4	105,3	5,3	–	–
2006	1212	109,4	9,4	–	–	59,3	117,0	17,0	–	–
2007	1250	112,8	12,8	–	–	62,8	123,8	23,8	–	–
2008	1296	117,0	17,0	–	–	65,7	129,5	29,5	–	–
2009	1238	111,7	11,7	–	–	63,4	125,0	25,0	–	–
2010	1269	114,5	14,5	–	–	65,7	129,6	29,6	–	–
2011	1084	97,8	-2,2	–	–	55,1	108,7	8,7	–	–
2012	778	70,2	-29,8	–	–	39,3	77,5	-22,5	–	–
2013	637	57,5	-42,5	100,0	0,0	32,3	63,7	-36,3	100,0	0,0
2014	626	56,5	-43,5	98,27	-1,73	32,4	63,9	-36,1	100,27	0,27
2015	492	44,4	-55,6	77,24	-22,76	26,5	52,2	-47,8	81,97	-18,03
2016	422	38,1	-61,9	66,25	-33,75	24,0	47,3	-52,7	74,21	-25,79
2017	380	34,3	-65,7	59,65	-40,35	22,6	44,6	-55,4	70,09	-29,91
2018	347	31,3	-68,7	54,47	-45,53	21,5	42,4	-57,6	66,59	-33,41
2019	331	29,9	-70,1	51,96	-48,04	21,1	41,7	-58,3	65,43	-34,57
2020	298	26,9	-73,1	46,78	-53,22	19,1	37,6	-62,4	59,01	-40,99

Tablica 6. Bazni indeks kaznenih osuda maloljetnika od 2000. do 2020. godine – prikaz u odnosu na apsolutne brojke i stope (na 10 000 maloljetnika) (bazne godine: 2000. i 2013.)

	APS. B (Yt)	It (2000 = 100)	St (It)	It (2013 = 100)	St (It)	STOPA (Yt)	It (2000 = 100)	St (It)	It (2013 = 100)	St (It)
2000	787	100,0	0,0	–	–	36,0	100,0	0,0	–	–
2001	884	112,3	12,3	–	–	40,5	112,3	12,3	–	–
2002	994	126,3	26,3	–	–	46,2	128,1	28,1	–	–
2003	875	111,2	11,2	–	–	41,4	115,0	15,0	–	–
2004	963	122,4	22,4	–	–	46,4	128,9	28,9	–	–
2005	855	108,6	8,6	–	–	41,7	115,7	15,7	–	–
2006	974	123,8	23,8	–	–	47,7	132,3	32,3	–	–
2007	968	123,0	23,0	–	–	48,6	135,0	35,0	–	–
2008	958	121,7	21,7	–	–	48,5	134,7	34,7	–	–
2009	987	125,4	25,4	–	–	50,5	140,3	40,3	–	–
2010	925	117,5	17,5	–	–	47,9	133,0	33,0	–	–
2011	814	103,4	3,4	–	–	41,4	114,9	14,9	–	–
2012	626	79,5	-20,5	–	–	31,6	87,8	-12,2	–	–
2013	545	69,3	-30,8	100,0	0,0	27,6	76,7	-23,3	100,0	0,0
2014	564	71,7	-28,3	103,49	3,49	29,2	81,0	-19,0	105,59	5,59
2015	420	53,4	-46,6	77,06	-22,94	22,6	62,7	-37,3	81,79	-18,21
2016	365	46,4	-53,6	66,97	-33,03	20,7	57,6	-42,5	75,02	-24,98
2017	333	42,3	-57,7	61,10	-38,90	19,8	55,1	-44,9	71,79	-28,21
2018	302	38,4	-61,6	55,41	-44,59	18,7	52,0	-48,0	67,74	-32,26
2019	293	37,2	-62,8	53,76	-46,24	18,7	51,9	-48,1	67,70	-32,30
2020	268	34,1	-66,0	49,17	-50,83	17,1	47,6	-52,4	62,03	-37,97

Tablica 7. Razlozi nepokretanja/obustavljanja kaznenog postupka od 2004. do 2020. godine*, ** prikazano prema relativnim frekvencijama

	POSTUPAK NIJE POKRENUT						PRIPREMNI POSTUPAK OBUSTAVLJEN					
	NIJE KD	BEZNAČAJNO DJELO	OKOLNOSTI KOJE ISKLJUČUJU KRIVNJU	NE POSTOJI SUMNJA	SVRHOVITOST	PRIJAVA NIJE VJERODOSTOJNA	NIJE KD	BEZNAČAJNO DJELO	OKOLNOSTI KOJE ISKLJUČUJU KRIVNJU	NEMA DOKAZA	DO ODUSTAO	SVRHOVITOST
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
2004	2,8	3,1	3,3	2,3	75,5	0,0	0,4	0,2	0,6	3,4	0,9	7,5
2005	2,1	2,4	4,3	4,1	74,8	0,0	0,3	0,3	0,5	3,3	1,0	6,9
2006	2,3	2,0	3,5	3,8	76,2	0,0	0,4	0,1	0,4	3,7	1,9	5,8
2007	1,9	2,6	3,0	3,7	79,1	0,0	0,3	0,2	0,4	2,7	1,2	5,1
2008	1,4	5,1	3,3	4,3	75,0	0,0	0,2	0,1	0,5	4,1	0,9	5,1
2009	1,4	4,9	3,5	4,0	77,0	0,0	0,3	0,4	0,3	2,9	1,4	3,8
2010	2,7	10,2	4,4	4,7	67,6	0,0	0,3	0,5	0,8	3,3	1,0	4,6
2011	2,4	9,9	3,4	6,0	69,4	0,0	0,3	0,2	0,4	2,6	1,4	4,0
2012	1,6	8,3	2,5	6,6	75,7	0,0	0,0	0,2	0,2	1,0	0,5	3,4
2013	2,9	3,9	3,4	10,5	75,8	0,0	0,2	0,4	0,3	0,4	0,0	2,4
2014	3,0	2,3	3,7	8,0	74,0	0,2	0,3	0,2	0,2	2,2	0,0	6,0
2015	2,8	1,6	3,8	7,2	79,7	0,0	0,1	0,0	0,0	1,5	0,1	3,2
2016	2,3	2,5	4,4	9,7	77,1	0,2	0,3	0,3	0,1	1,5	0,0	1,9
2017	4,8	2,5	3,6	9,9	76,6	0,0	0,1	0,5	0,0	1,8	0,1	0,1
2018	2,9	1,2	7,6	11,2	74,2	0,0	0,1	0,0	0,0	2,1	0,0	0,7
2019	3,7	1,1	5,3	16,1	69,5	0,0	0,1	0,4	0,2	2,4	0,0	1,1
2020	3,5	2,6	5,8	21,0	64,1	0,0	0,0	0,0	0,4	1,7	0,0	1,0

* Zbog promjene u praćenju nepokretanja/obustavljanja postupka Državnog zavoda za statistiku koja se dogodila 2004. godine, nije moguće usporedno prikazati podatke za razdoblje od 2000. do 2004. godine, zbog čega ti podaci nisu prikazani

** Prikazani % odnose se na udio pojedinog razloga u odnosu na ukupni broj nepokretanja/obustavljanja kaznenog postupka u pojedinoj godini

Tablica 8. Apsolutne brojke i stopa kaznenih prijava, optužbi i osuda za pojedine glave KZ-a od 2000. do 2020. godine

	KD PROTIV ŽIVOTA I TIJELA						KD PROTIV IMOVINE						KD PROTIV VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM / PROTIV ZDRAVLJA LJUDI					
	PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE		PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE		PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE	
	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST
2000	99	4,5	69	3,2	53	2,4	1474	67,47	752	34,42	509	23,30	448	20,51	157	7,19	135	6,18
2001	102	4,7	46	2,1	35	1,6	1690	77,35	713	32,63	535	24,49	637	29,16	217	9,93	186	8,51
2002	92	4,3	67	3,1	45	2,1	1614	74,93	713	33,10	539	25,02	703	32,64	315	14,62	266	12,35
2003	129	6,1	62	2,9	43	2,0	1720	81,43	632	29,92	467	22,11	649	30,73	275	13,02	230	10,89
2004	143	6,9	66	3,2	42	2,0	1696	81,79	796	38,39	560	27,01	476	22,96	228	11,00	190	9,16
2005	134	6,5	70	3,4	56	2,7	1659	80,86	661	32,22	505	24,61	409	19,93	173	8,43	140	6,82
2006	135	6,6	59	2,9	52	2,5	1747	85,50	737	36,07	600	29,37	411	20,12	178	8,71	136	6,66
2007	304	15,3	96	4,8	63	3,2	2077	104,31	770	38,67	599	30,08	317	15,92	162	8,14	131	6,58
2008	463	23,5	104	5,3	69	3,5	2191	111,00	855	43,32	618	31,31	214	10,84	120	6,08	100	5,07
2009	525	26,9	171	8,8	138	7,1	1936	99,12	722	36,97	576	29,49	188	9,63	59	3,02	48	2,46
2010	460	23,8	147	7,6	98	5,1	1998	103,45	773	40,02	579	29,98	257	13,31	73	3,78	58	3,00
2011	425	21,6	135	6,9	105	5,3	2131	108,36	661	33,61	489	24,87	299	15,20	58	2,95	47	2,39
2012	401	20,3	88	4,4	75	3,8	2034	102,72	460	23,23	360	18,18	319	16,11	64	3,23	52	2,63
2013	368	18,7	85	4,3	72	3,7	1805	91,52	440	22,31	380	19,27	88	4,46	25	1,27	23	1,17
2014	214	11,1	49	2,5	45	2,3	1342	69,43	418	21,63	382	19,76	113	5,85	66	3,41	58	3,00
2015	210	11,3	50	2,7	44	2,4	1177	63,33	330	17,76	280	15,07	79	4,25	44	2,37	41	2,21
2016	177	10,1	39	2,2	34	1,9	1017	57,76	278	15,79	248	14,09	71	4,03	41	2,33	35	1,99
2017	142	8,5	33	2,0	26	1,5	997	59,39	216	12,87	191	11,38	77	4,59	44	2,62	42	2,50
2018	142	8,8	28	1,7	26	1,6	690	42,77	193	11,96	167	10,35	52	3,22	35	2,17	30	1,86
2019	140	8,9	26	1,7	25	1,6	700	44,69	177	11,30	151	9,64	63	4,02	37	2,36	35	2,23
2020	119	7,6	22	1,4	20	1,3	601	38,44	169	10,81	149	9,53	53	3,39	41	2,62	40	2,56

Tablica 8 (nastavak). Apsolutne brojke i stopa kaznenih prijava, optužbi i osuda za pojedine glave KZ-a od 2000. do 2020. godine

	KD PROTIV SPOLNE SLOBODE I SPOLNOG ČUDOREĐA						KD PROTIV SPOLNE SLOBODE						KD SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA					
	PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE		PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE		PRIJAVE		OPTUŽBE		OSUDE	
	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST	N	ST
2000	23	1,05	10	0,46	9	0,41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2001	30	1,37	38	1,74	30	1,37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2002	21	0,97	20	0,93	11	0,51	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2003	18	0,85	14	0,66	13	0,62	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	32	1,54	24	1,16	18	0,87	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2005	40	1,95	17	0,83	13	0,63	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2006	48	2,35	36	1,76	26	1,27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007	40	2,01	30	1,51	22	1,10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2008	51	2,58	41	2,08	32	1,62	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2009	46	2,36	39	2,00	28	1,43	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2010	74	3,83	37	1,92	31	1,61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	59	3,00	41	2,08	31	1,58	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012	53	2,68	39	1,97	36	1,82	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013	-	-	-	-	-	-	23	1,17	13	0,66	10	0,51	24	1,22	10	0,51	9	0,46
2014	-	-	-	-	-	-	15	0,78	9	0,47	6	0,31	23	1,19	15	0,78	13	0,67
2015	-	-	-	-	-	-	11	0,59	5	0,27	4	0,22	18	0,97	18	0,97	16	0,86
2016	-	-	-	-	-	-	13	0,74	4	0,23	4	0,23	31	1,76	14	0,80	13	0,74
2017	-	-	-	-	-	-	11	0,66	7	0,42	6	0,36	58	3,45	24	1,43	21	1,25
2018	-	-	-	-	-	-	6	0,37	4	0,25	4	0,25	46	2,85	25	1,55	24	1,49
2019	-	-	-	-	-	-	11	0,70	2	0,13	1	0,06	43	2,75	30	1,92	29	1,85
2020	-	-	-	-	-	-	11	0,70	5	0,32	4	0,26	57	3,65	22	1,41	21	1,34

DYNAMICS OF JUVENILE CRIME IN THE REPUBLIC OF CROATIA FROM 2000 TO 2020

Neven Ricijaš
Sabina Mandić

Department of Behavioural Disorders
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb

Lucija Lamešić

Centre for Clinical Education and Practice
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb

ABSTRACT

This paper analyses the criminal charges, reports, and convictions of juvenile offenders in the Republic of Croatia over a 21-year period (from 2000 to 2020) with the aim of gaining insight into the quantity and formal criminal characteristics of the juveniles' delinquent behavior over time. The fundamental purpose of this paper is twofold. On the one hand, it is aimed at answering the question of whether the official juveniles' criminality is increasing, declining, or stagnant, which is why the crime rate is calculated overall and especially according to the dominant chapters of the Criminal Code. On the other hand, the purpose is also to offer scientific and professional assumptions, i.e., possible answers for the observed dynamic changes, which is why the results were interpreted in the context of relevant legal changes, broader strategic national policies, as well as the results of empirical scientific studies on modern forms of adolescent risk behavior.

Data from the Croatian Bureau of Statistics and the EUROSTAT database on the absolute number of juveniles in the Republic of Croatia were used for each year individually in order to calculate the crime rate for each year and thus control potential demographic changes. The analysis also counted the base index compared to two years: 2000, as the initial year of analysis, and 2013, due to the new Criminal Code that entered into force that year.

The results show a downward trend in the overall official juvenile crime rates, but with specificities regarding different groups of crimes. For example, property offenses and those against life and limb are in slight decline, those related to drugs have stagnated since 2013, when possession of drugs for personal use was transferred to the misdemeanor sphere, while sexual offenses are continuously slightly increasing. Results are also discussed in the context of the pros and cons of using official data as a methodological approach in criminological studies.

Keywords: juvenile delinquency, juveniles, criminality, official data, behavioral problems